

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Ana PFEIFER

ODNOS LJUBLJANČANOV DO VRTIČKARSTVA

MAGISTRSKO DELO

Magistrski študij - 2. stopnja

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AGRONOMIJO

Ana PFEIFER

ODNOS LJUBLJANČANOV DO VRTIČKARSTVA

MAGISTRSKO DELO
Magistrski študij - 2. stopnja

**ATTITUDE OF PEOPLE FROM THE LJUBLJANA TO ALLOTMENT
GARDENING**

M. SC. THESIS
Master Study Programmes

Ljubljana, 2016

Magistrsko delo je zaključek Magistrskega študijskega programa 2. stopnje agronomije. Delo je bilo opravljeno na Katedri za agrometeorologijo, urejanje kmetijskega prostora ter ekonomiko in razvoj podeželja.

Študijska komisija Oddelka za agronomijo je za mentorja magistrskega dela imenovala prof. dr. Majdo ČERNIČ ISTENIČ.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Gregor OSTERC
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Članica: prof. dr. Majda ČERNIČ ISTENIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Član: prof. dr. Dragan ŽNIDARČIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je magistrsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Ana PFEIFER

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Du2
DK	UDK 635.018:316.334.55/56:316.62(497.4 Ljubljana)(043.2)
KG	vrtnarstvo/odnos/motivacije/socio-ekonomske značilnosti/Ljubljana
AV	PFEIFER, Ana
SA	ČERNIČ ISTENIČ, Majda (mentor)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo, Magistrski študijski program 2. stopnje Agronomija
LI	2016
IN	ODNOS LJUBLJANČANOV DO VRTIČKARSTVA
TD	Magistrsko delo (Magistrski študij - 2. stopnja)
OP	IX, 45, [16] str., 3 pregl., 19 sl., 2 pril., 31 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	Vrtnarstvo v mestu postaja vse bolj pomembna dejavnost. Med posameznimi družbenimi skupinami v mestu obstajajo različna mnenja o primernosti namena uporabe mestnega prostora. Glavni namen naloge je bil primerjati pomen vrtnarstva na območju mesta Ljubljane, kot ga vidijo tisti, ki se z vrtnarstvom ukvarjajo ter tisti, ki vrtnarstva nimajo. V ta namen smo uporabili podatke anketne raziskave, izvedene leta 2014, v okviru mednarodnega projekta FOODMETERS na vzorcu 126 vrtnarjev in 51 nevrtnarjev. Analiza motivacij in učinkov je pokazala, da udeleženci cenijo proizvodnjo zdrave in okusne hrane, ki jo varno uživajo. Po mnenju anketirancev sta še dva pomembna vidika vrtnarjenja sprostitvev in rekreacija. Analiza motivacij vrtnarstva potrjuje tezo, da je značaj vrtnarstva predvsem ljubiteljski ter ni povezan z revščino in pomanjkanjem hrane. Vrtnarjem je pomemben tudi pomen ohranjanja okolja in pridobivanja novih spretnosti. V primerjavi z vrtnarji nevrtnarji v večji meri ocenjujejo pomen vrtnarstva kot varčevanja denarja in prodaje zelenjave. Pri analizi učinkov smo zabeležili večji pomen družbenih kot okoljskih učinkov tako pri vrtnarjih kot pri nevrtnarjih. Obe skupini brez razlike v svojem prostem času radi bereta knjige, revije ali časopise. Večina vrtnarjev si vzame čas tudi za poslušanje radia ali gledanje televizije ter za počitek ali sprostitvev. Z vrtnarjenjem po ekoloških načelih vrtnarji večinoma prispevajo k ohranjanju okolja, kar pa so sami ocenili kot manj pomembno.

KEY WORDS DOCUMENTATION

ND Du2

DC UDC 635.018:316.334.55/56:316.62(497.4 Ljubljana)(043.2)

CX allotment gardening/attitude/motivation/socio-economic characteristics/Ljubljana

AU PFEIFER, Ana

AA ČERNIČ ISTENIČ, Majda (supervisor)

PP SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101

PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Agronomy, Master Study Programme in Agronomy

PY 2016

TI ATTITUDE OF PEOPLE FROM THE LJUBLJANA TO ALLOTMENT GARDENING

DT M. Sc. Thesis (Master Study Programmes)

NO IX, 45, [16] p., 3 tab., 19 fig., 2 ann., 31 ref.

LA sl

Al sl/en

AB Allotment gardening is becoming an increasingly important activity in the city. Different social groups in the city hold different opinions of the suitability of the space of the city for such practice. The main objective of the thesis was to compare the perception of allotment gardening in Ljubljana by those who participate in it to those who do not grow own food. To do so, we used data from a questionnaire-based survey carried out in 2014 in the frame of the FOODMETERS international project on the sample of 126 gardeners and 51 city dwellers who do not grow their own food. The analysis on motivations and effects reveals that urban gardener particularly value the production of healthy, tasty food that is safe to consume. According to the survey results two additional significant aspects of gardening are relaxation and recreation. The analysis of motivations of allotment gardening confirms the thesis that urban gardening is almost always a hobby activity but not associated with poverty or food scarcity. The preservation of the environment and to attaining new skills are also important motives of urban gardeners to grow their own food. Compared to gardeners, those who do not grow their own food frequently indicate saving of money and sale of the vegetables as motivations of gardening. The analysis on the effects of allotment gardening showed that the social impact overshadowed the environmental impact both by urban gardeners and those who do not grow their own food. Both groups like to read books, magazines and newspapers in their leisure time. Most gardeners also take time to listen to the radio or watch TV as well as to rest and relax. Although urban gardeners contribute significantly to the preservation of the environment through growing their own food organically, this aspect is not accounted as significant to them.

KAZALO VSEBINE

	Str.
KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA	III
KEY WORDS DOCUMENTATION	IV
KAZALO VSEBINE	V
KAZALO PREGLEDNIC	VII
KAZALO SLIK	VIII
KAZALO PRILOG	IX
1 UVOD	1
1.1 DELOVNA HIPOTEZA	2
2 PREGLED LITERATURE	2
2.1 KRATEK ORIS ZGODOVINE URBANEGA VRTNARJENJA	3
2.2 POMEN URBANEGA VRTIČKARSTVA V SVETU	3
2.3 POMEN URBANEGA VRTIČKARSTVA V LJUBLJANI	7
2.3.1 Pomen vrtništva z vidika uporabnika	7
2.3.2 Pomen vrtništva z vidika okolja	10
2.3.3 Pomen vrtništva z vidika mesta	11
2.3.4 Zelene površine za javno rabo	11
2.4 SOCIO-EKONOMSKE ZNAČILNOSTI IN ODNOSI MED LJUBLJANSKIMI VRTIČKARJI	13
2.5 LOKACIJE VRTIČKOV V LJUBLJANI	13
2.6 TEHNOLOGIJE PRIDELAVE HRANE	14
2.7 OPREMLJENOST LJUBLJANSKIH VRTIČKOV	15
2.8 ODSTRANJEVANJE VRTIČKOV V LJUBLJANI	16
2.9 PRIMERNOST NAČRTOVANIH VRTIČKOV V LJUBLJANI	16
3 MATERIAL IN METODE	16

4	REZULTATI Z RAZPRAVO	20
4.1	SOCIO-EKONOMSKE ZNAČILNOSTI VRTIČKARJEV IN NEVRTIČKARJEV	20
4.2	MOTIVI ZA VRTNARJENJE	27
4.3	UČINKI VRTIČKARSTVA	30
4.4	PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA	33
4.5	NAČIN PRIDELAVE	34
5	SKLEPI	36
6	POVZETEK	40
7	VIRI	42

ZAHVALA

PRILOGE

KAZALO PREGLEDNIC

	Str.
Preglednica 1: Povprečne ocene vrtništva in nevrtništva za posamezne motive ter rezultati Pearsonovega Chi-kvadrata	28
Preglednica 2: Rezultati izračuna Pearsonovega Chi-kvadrata za posamezne učinke vrtništva	30
Preglednica 3: Povprečne ocene učinkov vrtništva pri nevrtništvi, ki so v preteklosti že imeli vrtništvo in nevrtništva, ki vrtništva še niso imeli	33

KAZALO SLIK

	Str.
Slika 1: Razlogi za vrtništvo med anketiranimi ljubljanskimi vrtniki (Jamnik in sod., 2009)	8
Slika 2: Igrala za otroke v Štepanji vasi (foto: Miha Fras cit. po Bukvič, 2010)	12
Slika 3: Struktura vrtnikov, nevrtnikov in vseh prebivalcev Ljubljane po dokončani izobrazbi	21
Slika 4: Struktura vrtnikov, nevrtnikov in vseh prebivalcev Ljubljane po delovnem statusu	21
Slika 5: Ocene obremenjenosti vrtnikov in nevrtnikov z delovnim mestom (* statistično značilne razlike med skupinami anketiranih)	22
Slika 6: Bivalne enote vrtnikov in nevrtnikov	22
Slika 7: Tip vrtnika, ki so ga v preteklosti obdelovali nevrtniki	23
Slika 8: Delo na vrtu v času vegetacijske sezone (ur/teden)	24
Slika 9: Načini pridobivanja znanja vrtnikov (v odstotkih) za urejanje vrtnika in vzgojo rastlin	25
Slika 10: Delež potreb gospodinjstev po zelenjavi pokritih z lastnimi pridelki pri vrtnikih	25
Slika 11: Odgovori vrtnikov na vprašanje: "Ali pridelujete samo za lastno potrebo, ali presežke tudi izmenjujete, podarite ali prodate?"	26
Slika 12: Težave, s katerimi se vrtniki soočajo na vrtu (v odstotkih)	26
Slika 13: Nakup pridelkov zelenjave pri vrtnikih in nevrtnikih	27
Slika 14: Motivi za gojenje lastne zelenjave (* statistično značilne razlike med skupinami anketiranih; v grafu zaradi pomanjkanja prostora ni navedenih popolnih trditev)	28
Slika 15: Struktura pomembnosti varčevanja denarja pri vrtnikih in nevrtnikih	29
Slika 16: Struktura pomembnosti prodaje zelenjave, pridelane na vrtnikih pri vrtnikih in nevrtnikih	29
Slika 17: Vrtniki in nevrtniki o učinkih vrtništva (* statistično značilne razlike med skupinami anketiranih; zaradi pomanjkanja prostora v grafu ni navedenih popolnih trditev)	31
Slika 18: Preživljanje prostega časa pri vrtnikih in nevrtnikih (* statistično značilne razlike med skupinami anketiranih)	34
Slika 19: Načini obdelovanja vrta vrtnikov	35

KAZALO PRILOG

Priloga A – anketna vprašanja za vrtništve

Priloga B – anketna vprašanja za nevrtništve

1 UVOD

»En paradajz posadiš, potem pa ga občuduješ, kako raste. Kot bi občudoval ljubezen, ki zraste na očeh.« pravi vrtništ Bojan (Jamnik in sod., 2009). Z dvema stavkoma je opisal, kako malo je potrebno postoriti z rokami, da lastno delo lahko občuduješ.

Vrtništvo je večnamenska dejavnost. Definicija vrtništva, ki je zapisana v 2. členu Odloka o urejanju in oddaji vrtništ v zakup (Odlok o urejanju in oddaji ..., 2009) pravi: »...*Vrtništvo je pristočasna dejavnost, ki vključuje pridelovanje vrtnin in sadja ter gojenje okrasnih rastlin z namenom samooskrbe in negospodarske pridelave...*«.

Vrtništvo je nastalo v industrijskih srednjeevropskih deželah, od koder se je nadalje razširilo v razvite države po celem svetu. Pogosto se za vrtništvo odločajo starejši in manj premožni meščani, stanujoči v blokih, ki si svoje zemljišče najamejo (Jamnik in sod., 2009).

Vrtništ v mestu predstavlja prostor za zadovoljevanje različnih potreb (Jamnik in sod., 2009):

- prostor z možnostjo pridelave hrane (eksistenčna potreba),
- prostor z možnostjo rekreacije, sprostitve in počitka (fizična potreba),
- prostor z možnostjo gibanja v primerih, kadar je poklicno delo neaktivno (zdravstvene potrebe),
- prostor z možnostjo navezovanja osebnih stikov (socialna potreba) in
- prostor z možnostjo stika z naravo (psihološka potreba).

Mestni vrtništ v Ljubljani se nahajajo na javnih in poljavnih površinah, najpogosteje v bližini bivališča vrtništja. Poleg mestnega vrtnarjenja pa se v mestu širi tudi mikrokmetovanje. Pri tej kategoriji vrtnarstvo poteka na balkonih, okenskih policah, strehah, kletah ali na dvoriščih stanovanjskih objektov (Bukvič, 2010).

V literaturi omenjajo, da se vrtništji le redko nehajo ukvarjati z vrtništvom. Jamnik in sod. (2009) so ugotovili, da se približno vsak šesti vrtništ odloči za prenehanje vrtnarjenja. Kot razlog prenehanja so največkrat navedli bolezen ali pa kakšne druge osebne težave. Ker smo želeli to ponovno preveriti, smo zato v anketi nevrtništja, ki so imeli vrtništ v preteklosti, povprašali tudi o razlogih za opustitev vrtništja.

Površina, namenjena za vrtnarjenje, se med drugim lahko namenja tudi za preživljanje prostega časa in rekreacijo, zato se površine z vrtnarsko dejavnostjo dopolnjujejo še z drugimi dobrinami (prostor za igrala, rekreacijske površine, parki,...), kar omogoča dostopnost vrtništarskih območij vsem, tudi nevrtništjem. Mesto pa si s tem ohranja

skladno in celovito estetsko podobo (Bukvič, 2010). Cilj magistrskega dela je ugotoviti, kateri motivi in učinki vrtništva so pomembni tako vrtništjem kot nevtrništjem.

1.1 DELOVNA HIPOTEZA

Na osnovi pregledane literature smo si ob rezultatih anket z vrtništji in nevtrništji postavili naslednje hipoteze:

- Nevtrništji imajo drugačen odnos do vrtništva kot vrtništji.
- Odnos vrtništva je različen tudi glede na življenjski stil in socio-ekonomske značilnosti vrtništjev in nevtrništjev.
- Vrtništji se v primerjavi z nevtrništji bolj udeležujejo družbenih dejavnosti in drugih aktivnosti.

2 PREGLED LITERATURE

2.1 KRATEK ORIS ZGODOVINE URBANEGA VRTNARJENJA

Obdelovanje zemlje se je pred 10.000 leti razširilo z Bližnjega vzhoda v Evropo. Vrtnarjenje je že stoletja pomembna gospodarska dejavnost v mestih, obrobjih mest in na podeželju. V zgodovini so imeli velik pomen vrtovi ob samostanih in gradovih (Jamnik in sod., 2009).

Prve zapise o vrtnarjenju na Slovenskem zasledimo pri Valvasorju ob koncu 18. stoletja. V urbanem okolju so se vrtnički pojavili zaradi ekonomske stiske, slabe oskrbe z zelenjavo v mestih ter revščine delavskega sloja (Črnič Istenič in sod., 2015). Večji vrtovi so bili v Krakovem in Trnovem, kjer so pridelano zelenjavo prodajali na mestnih tržnicah (Jamnik in sod., 2009).

V drugi polovici 19. stoletja so v Evropi zaživel načrtno urejeni mali vrtovi oziroma vrtnički. Prvi, ki je delavcem v tovarnah predlagal, da naj si najamejo manjše zemljišče za vrtnarjenje v prostem času, je bil Daniel Gottlieb Schreber (1808-1860) iz nemškega Leipziga. Z vrtnarjenjem so si takratni meščani zapolnjevali prosti čas, kot razvedrilo in rekreacija. V Nemčiji so se prvi vrtnički pojavili le nekaj let po njegovi smrti (Jamnik in sod., 2009).

Na območju današnje Slovenije se je vrtnarstvo začelo močno širiti na začetku 20. stoletja. Namena uporabe vrta sta bila prodaja pridelkov in pridelava lastne zelenjave. Družinske vrtove so urejali lastniki hiš okoli objektov, pojavili pa so se tudi prvi zakupniki manjših parcel. Po 2. svetovni vojni se je namen uporabe vrtov spremenil. Vlogo preskrbe spodrivla pomen oddiha in rekreacije (Jamnik in sod., 2009).

Prve javne parke so lastniki z idejami renesanse odprli za javnost zaradi vse večje gostote prebivalstva v mestu. Parki so bili namenjeni ogledovanju rastlin in vrtnarskih ureditev, sprehodom, sprejemom, odvijali so se družbeni dogodki in podobno (Simoneti, 1997).

2.2 POMEN URBANEGA VRTIČKARSTVA V SVETU

V današnjem času je vse bolj popularno pridelovati lastno hrano tudi v urbanih območjih. Pomen vrtnarjenja ali kmetovanja v mestih ali na obrobju mest se omenja v številnih medijih, na spletnih straneh in v politiki (Veen in sod., 2012). Za razvoj vrtničkarstva v mestu pa je potrebno tudi dobro sodelovanje med mestno upravo, lastniki in vrtničkarji. Tako prakso zaznamuje politika odločanja, h kateri sodi dobra organizacija (Simoneti, 2014).

Ni nujno, da vsak posameznik prideluje zelenjavo na svoji parceli oz. vrtičku. Kot omenjajo Veen in sod. (2012) se je na Nizozemskem v prakso vneslo že kar nekaj oblik skupinske pridelave zelenjave. Ena od oblik je, da vodja poskrbi za naloge in dela na vrtu, ki jih razdeli med druge člane skupine. Na primer, člani skupine Witte Vlieg si z delom na vrtu enkrat na teden prislužijo hrano, ki jo uživajo s 3 – 5 obroki. Vrtnarjenje v skupini je tako bolj zabavno in lažje, saj lahko nadaljujejo delo za drugim članom in je odlična rešitev za omejeno znanje o vrtnarstvu. Motivi vrtnarjenja so številni. Pri tej obliki skupinskega vrtnarjenja udeleženci omenjajo tri glavne motive. Z delom na vrtu prispevajo k ohranjanju okolja, saj skoraj vsi reciklirajo odpadke in do vrta dostopajo s kolesom. Za drugi motiv omenjajo, da z ekološkim načinom kmetovanja lahko izpodrivajo glavni konvencionalni tok vrtnarstva in kmetijstva. Kot tretji pomembni motiv pa je pridelava lokalne hrane, kjer je transport manjši in je hrana bolj zdrava ter varna (Veen in sod., 2012).

Druga skupinska oblika vrtnarjenja na Nizozemskem, ki jo opisujejo Veen in sod. (2012) je, da vodja skupine prideluje in skrbi za vso zelenjavo na vrtu. Pri skupini Bioakker je na primer drugim članom pridelana zelenjava dostopna kadarkoli po polovični ceni, kot je na tržnici. Z obiskom na vrtu si izberejo zelenjavo, ki jo izkopljejo iz zemlje ali oberejo iz rastline. Sistem deluje na zaupanju, saj ni nobenega nadzora nad plačilom pobranih pridelkov. Udeležencem takšne skupine je najpomembnejše, da lahko uživajo ekološko pridelano hrano, ki ima boljše okoljske vplive. Poleg tega pa je takšna hrana po mnenju pridelovalcev bolj zdrava. Nekateri so se priključili tej skupini tudi zaradi ugodnejše ponudbe. S to prostočasno dejavnostjo pa so člani predani tudi k trajnosti in ohranjanju okolja, saj kolesarijo, reciklirajo odpadke in poskušajo varčevati z energijo. Tako kot prva oblika skupinske pridelave hrane se tudi ta skupina zaveda pomembnosti lokalne in sezone hrane. Vendar pa v tej skupini prihaja tudi do težav, saj so nekateri včlanjeni zato, da s članarino finančno podpirajo vodjo skupine, ne nabirajo pa pridelkov na vrtu. To ovira idejo vrta, saj vodja ne more zagotavljati, koliko hrane bo prodal in tako na vrtu ostaja odvečna zelenjava (Veen in sod., 2012).

Velik pomen pa Veen in sod. (2012) pripisujejo alternativnim prehranskim omrežjem, kjer razlikujejo potrošnike in proizvajalce. Proizvajalci so pogosto preobremenjeni z označbami in predstavitvami trženja in oglaševanja, ne pa o tem, kaj bodo potrošniki kupili in jedli. Zato usmeritev proizvajalca zahteva potrošnika na trgu, kjer proizvajalec ponuja svoje blago ali menja vrednost, za katero potrošnik dobi blago. Refleksiven potrošnik je pozoren na hrano, ki jo kupuje in uživa in tako odloča o hrani. Vendar se nagnjenost proizvoda lahko pridobi tudi z oglasi ali samim nakupom. Za odločanje refleksivnega potrošnika je značilno, da potrošnik svoje odločitve poveže tudi s političnimi cilji (npr. okolju prijazno, ..) Razlike med potrošnikom in proizvajalcem na manjših vrtovih v mestu pa so nejasne, zamegljene, saj so lahko ljudje hkrati proizvajalci kot potrošniki. Poleg tega na vrtovih poteka menjava, ne pa trženje ali prodaja. Zato pri samooskrbi hrane ni smiselno razlikovati potrošnika od proizvajalca (Veen in sod., 2012).

Močnejša alternativa oskrbovanja s hrano se gradi na kratki dobavni verigi, kot je vrtičkarstvo. Potenciali alternative so lahko prostorski (krajše razdalje za doseg hrane), socialni (sledljivost, osebne interakcije, interakcije skupine) in glede pridelka (širši obseg pridelave) (Veen in sod., 2012). Povezovanje v kratke prehranske verige prinaša številne ekonomske, okoljske in socialne koristi. Kratke prehranske verige zagotavljajo večjo kakovost živil z vidika potreb potrošnika in usmeritve prehranske politike (Cunder in Bedrač, 2015).

V vrtičkarskih praksah, ki se jih pripisuje postsocialistični Evropi, se omenja pojem »tiha vzdržnost«, kar označuje neformalno delitev, obdarovanje ter blagovno menjavo hrane. Prehrambeni sistemi so v tem smislu pomemben element napredka v smeri trajnosti. V veliki meri se izvaja samo oskrbovanje in izmenjava lastne hrane, kar vodi k ugodnim okoljskim in družbenim učinkom. Smith in Jehlička (2013) pri obravnavanju političnih programov in ekonomskih ciljev pridelave lastne hrane omenjata tudi pojem »preživitvene strategije revnih«. Za Češko in Poljsko Smith in Jehlička (2013) ugotavljata, da je glede na stopnjo dohodka gospodinjstev vrtičkarjev še vedno pomembna socialna vključitev v to dejavnost. Pomembna vloga samooskrbovanja s hrano je tudi ustvarjanje in ohranjanje vezi med sorodniki in prijatelji. Poleg tega Smith in Jehlička (2013) omenjata tudi medgeneracijsko sodelovanje pri gojenju lastne hrane, vendar ne omenjata rezultatov spretnosti in sposobnosti medgeneracijskega sodelovanja.

Vrtičkarji pogosto s hrano oskrbujejo ne samo sebe ampak tudi druge člane gospodinjstva in druge sorodnike. Zato je od drugih članov pri souporabi lastne hrane pomembno ceniti čas, trud in znanje, ki je bilo vloženo v pridelavo in pripravo (Smith in Jehlička, 2013).

Smith in Jehlička (2013) velik pomen pripisujeta tudi izmenjavi hrane. Ob pridelani preveliki količini hrane se hrana lahko pokvari, zato je izmenjava odvečne zelenjave še kako pomembna. S tem je na vrtu manj odpadkov.

V mestih vrtičke najdemo na različnih lokacijah. Snajdr (2008) opisuje, da so na Slovaškem vrtički predvsem locirani na obrobju mest v bližini tovarn ali železniške proge. Ob vrtičkih se poleg gredic zelenjave, sadja in zelišč pojavljajo tudi majhne lope (Smith in Jehlička, 2013).

Pri samooskrbi s hrano se poudarja tudi pomen zdrave in sveže hrane, saj večina čeških in poljskih pridelovalcev prideluje hrano brez uporabe industrijskih gnojil in pesticidov, s katerim zmanjšajo vpliv na okolje. Na okolje pozitivno vplivajo tudi z majhno uporabo motornih prevoznih sredstev pri dostopu do vrta. Na Poljskem s hojo in kolesarjenjem vplivajo pozitivno tudi na svoje zdravstveno stanje. Tako je pridelava lastne hrane na Češkem in Poljskem predvsem prostovoljna dejavnost, kjer pridelovalci pridobijo občutek dosežka in veselja. Poleg tega vrtičkarstvo ni alternativa tržnemu gospodarstvu ali odziv na

okoljske in socialne pomanjkljivosti, ampak je živ dokaz, da je to del življenja samega (Smith in Jehlička, 2013).

Smith in Jehlička (2013) omenjata, da na Češkem uradu zbirajo tudi podatke, koliko hrane gospodinjstva pridobi iz narave (npr. gozda). Leta 2007 je poraba nabranega sadja iz narave predstavljala 34 % celotne porabe svežega sadja v čeških gospodinjstvih. Poleg gozdnih jagod in borovnic češki prebivalci nabirajo tudi gobe.

Pri iskanju literature glede razlik med vrtnarji in nevrtnarji, smo opazili, da tuji avtorji najpogosteje omenjajo razlike glede zdravstvenega stanja. Telesno in duševno zdravje so ugotavljali v Manhattanu v Kansasu (ZDA) pri 53 upokojenih osebah, starih med 58 in 86 let, med katerimi so bili aktivni vrtnarji, vrtnarji in nevrtnarji. Študija je pokazala, da ni statistično značilnih razlik v duševnem zdravju med obravnavanimi. Fizično zdravje se razlikuje pri aktivnih vrtnarjih od zdravja vrtnarjev in nevrtnarjev. Najslabšo moč v rokah in najmanjšo silo stiskanja so imeli nevrtnarji. Pri merjenju kostne gostote ni bilo statističnih razlik med obravnavanimi skupinami. Avtorji raziskave so torej ugotovili, da vrtnarjenje spodbuja telesno zdravje, ohranja moč v rokah ter silo stiskanja (Park in sod., 2009).

Druga raziskava, opravljena v Helsinkih na Finskem pa je pokazala, da vrtnarjenje zagotavlja boljše okrevanje posameznikov z motnjami v duševnem razvoju. Pri 59 % duševnih pacientih so ugotovili, da obisk vrtnarja vpliva na počutje in razpoloženje. Polovica vprašanih je po obisku vrtnarja poročala tudi o boljšem spanju (Rappe in sod., 2008).

Mass in sod. (2009) navajajo zanimivo trditev. Ljudje, ki živijo na območjih z zelenimi površinami do enega kilometra razdalje od bivališča, poročajo o boljšem počutju in zdravju, imajo manj zdravstvenih težav, so manj nagnjeni psihičnim boleznim ter se počutijo manj osamljeni.

Vrtnarjenje posameznikom tako predstavlja kratkoročno neposredno izkušnjo z vrtnarjenjem in sodelovanje pri vrtnarstvenih dejavnostih, srednje ročno krepi medsebojne odnose z drugimi vrtnarji in sosedi ter dolgoročno dokazano izboljšuje zdravstveno stanje (Litt in sod., 2015).

Da druženje na vrtu vpliva na zdravje vrtnarjev, so ugotovili tudi Teig in sod. (2009). S pomočjo pol-strukturnih intervjujev z 67 vrtnarji iz Denverja v Coloradu, ZDA so ugotovili, da izmenjava izkušenj in pridelkov močno vpliva na družbene procese. Vrtnarji se med seboj povežejo v skupnost, kjer se vključujejo tudi v druge priložnostne dejavnosti ter organizirajo piknike in srečanja za medsebojno druženje. V primeru slabšega

razumevanja in konfliktov je njihov družbeni vpliv pozitiven, saj vpliva na izboljšanje zdravja v skupnosti.

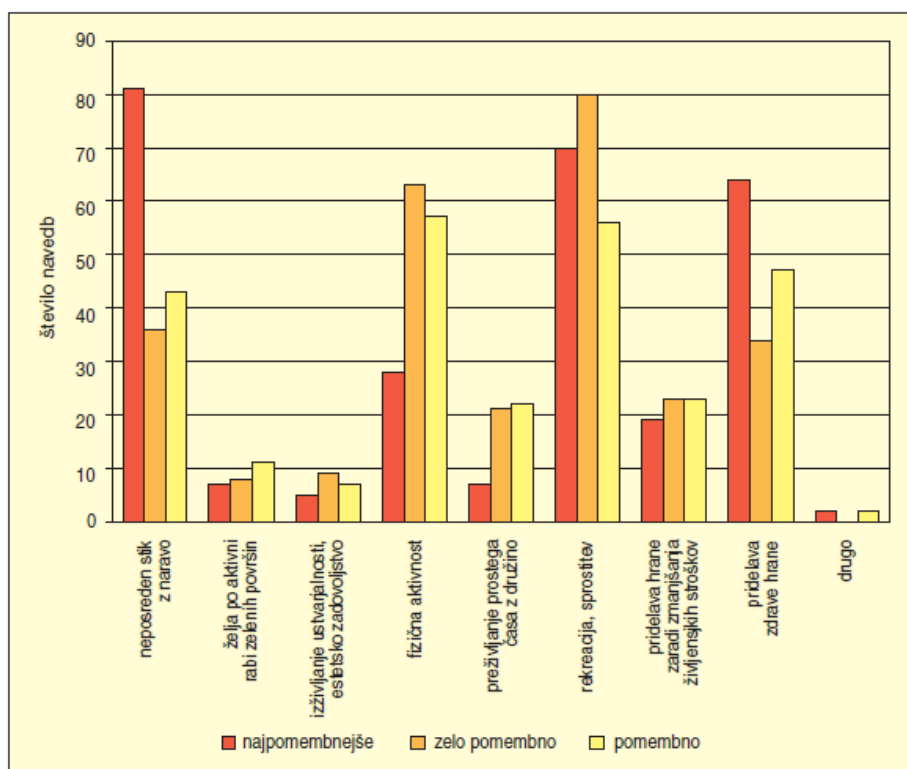
Poleg vpliva na zdravje pa Litt in sod. (2015) pripisujejo vrtičkarstvu še druge prednosti. Vrtovi so prostori, ki spodbujajo občutek lepote ter delovanja naravnih in družbenih procesov v daljšem časovnem obdobju. Razvijajo se tudi medosebni odnosi in zaupanje z izmenjavo semen ali rastlin ter izmenjavo znanj. Poleg tega se omenja tudi zmanjšan stres, boljše lastno počutje ter stik z naravo. Vrtičkarji se v primerjavi z nevrtičkarji tudi pogosteje udeležujejo drugih družbenih dejavnosti.

2.3 POMEN URBANEGAVRTIČKARSTVA V LJUBLJANI

Vrtičkarstvo ni pomembna dejavnost samo za uporabnike, ampak tudi za mesto in okolje. Vrtički predstavljajo zeleni sistem mesta, kar vpliva na podobo mesta (Bukvič, 2010).

2.3.1 Pomen vrtičkarstva z vidika uporabnika

Večina vrtičkarjev največ svojega prostega časa preživi v naravi. Pri tem pomagajo pri ohranjanju avtohtonih vrst zelenjave, sadja, grmovnic, dišavnic. Vrtički pa nudijo dom številnim malim živalim kot npr. ptice, žabe itd. Poleg številnih prednosti vrtičkov pa je potrebno omeniti tudi, da si ljudje v stiski lajšajo preživetje s samooskrbo (Jamnik in sod., 2009). Na mestnih vrtičkih v Ljubljani ni dovoljena pridelava hrane za prodajo ter prisotnost živali za rejo (Bukvič, 2010).

Slika 1: Razlogi za vrtičkarstvo med anketiranimi ljubljanskimi vrtičkarji (Jamnik in sod., 2009)

V raziskavi, ki je bila opravljena v letu 2008 (Vrščaj in sod., cit. po Jamnik in sod., 2009), so anketirance povprašali, zakaj imajo vrtiček (slika 1). Največ anketiranih je navedlo, da jim vrt omogoča prostor za sprostitiv in rekreacijo (29 %), sledila je potreba po stiku z naravo (22 %) in fizični aktivnosti (20 %). 20 % vprašanim vrt služi za pridelavo zdrave hrane, le slaba desetina anketirancev pa ima vrt za pridelovanje hrane zaradi zmanjšanja življenjskih stroškov.

Rekreacija je za vse tiste, ki opravljajo poklicno neaktivno delo, zelo pomembna. S fizično aktivnostjo vplivajo na zaščito pred stresom in je dejavnik dobrega počutja, kar se posredno odraža na zdravju vrtičkarjev (Bukvič, 2010).

Mesto ne more nadomestiti naravnega prostora, lahko pa nadomešča in zadovoljuje potrebo meščanov po stiku z naravo. V Ljubljani je ta še posebej izražena, saj se ob nadpovprečno visokem odstotku zelenih površin, še vedno pojavljajo zahteve po novih zelenih površinah. Vendar naše mesto zaradi svojih omejitev tega ne more popolnoma zadovoljiti (Bukvič, 2010).

Simoneti (2015) omenja, da raziskave in prakse kažejo na to, da imajo vrtičkarji v Ljubljani rajši začasen vrtiček blizu doma kot varen in trajen vrtiček na robu mesta. Občina pa se predvsem posveča novim vrtičkarskim območjem na robu mesta.

Poleg stika z naravo pa je pomembno pri ljudeh vseh generacij tudi druženje. Osamljenost najbolj prizadene starejšo generacijo, saj je to ena najhujših stisk. S skupnim vrtnarjenjem na javnih prostorih lahko to stisko omilijo. Stiki med vrtništvi so lahko bežni, vljudnostni ali pa se med seboj spletejo tudi prava prijateljstva. Pomoč med vrtništvi je pogosta predvsem pri izmenjavi in podarjanju pridelkov (Urbas, 2014).

Pri vrtništvu gre za dejavnost, ki se prenaša iz roda v rod. V literaturi omenjajo, da se z vrtništvom le redki prebivalci prenehajo ukvarjati (Jamnik in sod., 2009).

Med vrtništvi je pomembno sodelovanje. Med seboj si izmenjujejo pridelke in pomagajo reciklirati odpadke. V Ljubljani (območje ob Savi) so pred ureditvijo vrtništva sanirali odlagališče odpadkov. S tem so reciklirali odpadke in poudarili pomen okoljske ozaveščenosti – skrb za ohranjanje okolja in narave (Bukvič, 2010). Pri sodelovanju pa je pomembno omeniti, da tako kot so v tujini, so tudi v Sloveniji vse bolj popularni skupni vrtovi. Leta 2010 se je v Ljubljani začel razvijati skupni vrt Onkraj gradbišča. Skupini vrt zagotavlja večjo ponudbo območij in so na voljo za različne potrebe in pričakovanja vrtništva (Simoneti, 2015).

Kot že omejeno, se na vrtništvi v Ljubljani lahko prideluje hrana samo za samooskrbo. Vrtništvi si lahko tako generirajo dohodek z varčevanjem pri izdatkih za prehrano. Poleg tega pa lahko vplivajo na kakovost pridelane hrane, ki jo zaužijejo (Bukvič, 2010).

Prehranska kompetenca v modernem času je med Slovenci nizka, kar se kaže v nakupovanju nezdravih živil, hitri hrani,... Trgovci vzbujaajo vtis pri otrocih, da so krave vijoličaste ter da korenček zraste očiščen in zapakiran v embalaži. Zato bi bilo potrebno znanje oziroma teorijo o pridelavi hrane ljudem približati tudi s prakso in čustvi. Vsak človek, ki se zadržuje na zelenjavnih vrtništvi in pri tem uporablja roke in srce, ve, kako je bila pridelana zelenjava, ki jo kupi na trgovskih policah (Vadnal in Alič, 2008). Vsak vrtništvi spremlja rezultate lastnega dela, na katere je ob uživanju svojih pridelkov tudi lahko ponosen (Urbas, 2014).

Glavne težave, s katerimi se soočajo vrtništvi, so onesnaženi pridelki ob prometnicah in škoda, ki jo povzročajo mimoidoči sprehajalci. Prihaja pa tudi do kraje pridelkov, škode, ki jo povzroča divjad, pomakanja vode, hrupa ter smradu in pomanjkljive infrastrukture. Nekatere vrtništve moti neurejen videz in značilna slovenska zavist oziroma nevoščljivost (Bole in sod., 2009).

Vrtovi, opremljeni z bivalnimi utami, omogočajo družinsko rekreacijo ob koncu tedna, torej je neke vrste nadomestilo za počitniško hišo. Z več igral in kakšnim bazenom bi lahko vrtovom povečali rekreativno-sprostitveni značaj. Vendar se tega lahko poslužujejo le tisti lastniki, ki imajo okoli stanovanjskega objekta dovolj površin (Jamnik in sod., 2009).

Vadnal in Alič (2008) pa omenjata, da so lastniki vrtništov tudi slabo organizirani pri samem delu, saj jim manjka ustreznega znanja in storitev.

2.3.2 Pomen vrtništva z vidika okolja

Ljubljanski vrtništvi imajo svoj vrtništvo za ljubiteljsko dejavnost, saj vrtnarijo iz lastne potrebe po sveži hrani, rekreaciji in stikih z naravo in drugimi ljudmi. S to prostovoljno dejavnostjo pa prispevajo k varčevanju virov, saj je prehranjevalna veriga krajša, s tem pa je tudi ogljikov odtis pri potrošnji hrane v mestih manjši (Černič Istenič in sod., 2015).

Zaradi razširjenosti in razpršenosti vrtništov po mestni občini Ljubljana so se izkazali tudi problemi: tveganje za okolje, stihijska in točkovna pojavnost, nelegalno zasedanje in prisvajanje prostora, degradacija v podobi mesta ter konflikti med vrtništvi in mestnimi oblastmi. Konflikti so najbolj pogosti zaradi neustrezne sanacije določenih lokacij, kjer so povezana ravnanja vrtništvi in akterjev v reševanju problematike (Bukvič, 2010).

Negativni vplivi okolja, ki so prisotni v vrtništvi, so nečistoča, erozija in usedanje zemlje, uničevanje vegetacije, izčrpanost in uničevanje naravnih virov, kot so voda, zrak, prst. Med največjimi problemi, ki so prisotni v Ljubljanskem vrtništvi, pa Bukvičeva (2010) omenja, širjenje in izbiro lokacij brez strokovnega nadzora ter nepravilno uporabo fitofarmacevtskih sredstev. Izbira lokacije vrtništva v bližini velikih prometnic, odlagališč odpadkov ali na degradiranih tleh, je slaba izbira, saj s tem ogrožajo sebe in druge uživalce vrtnin. Z manjšim vnosom fitofarmacevtskih sredstev in umetnih gnojil imajo uporabniki veliko moč pri ohranjanju okolja (Bukvič, 2010). Pri vrtnarstvu so praviloma vložki majhni, zato so tudi negativni vplivi na kakovost tal in vode majhni (Vadnal in Alič, 2008).

Vrtništvo lahko predstavlja tveganje za zdravje ljudi in okolje, saj so v prsti ali tleh in pridelani hrani prisotni ostanki fitofarmacevtskih sredstev in težkih kovin, ki onesnažujejo podzemno vodo. Vrtništvi so najpogostejše onesnaženi predvsem s svincem, kadmijem, cinkom in bakrom ter preobremenjeni s fosforjem, kalijem in magnezijem. Ljudje načeloma podpiramo varovanje okolja. Zavzetost hitro popušča, ko se soočamo z omejitvami določenih dejavnosti ali povečanje stroškov, ki seže v naš način življenja (Jamnik in sod., 2009).

Vrtništvo predstavlja tudi prednost za okolje, saj zmanjšuje ekološki odtis z naslednjimi lastnostmi: ozelenitev mesta na zapuščenih območjih, kjer se izboljša biodiverzitet, kakovost zraka in mikroklima, zmanjšujejo se odpadki v mestu ter ponovno se uporabijo organski odpadki in odpadne vode, s katerimi se izboljša higiena v mestu. Vrtništvo predstavlja na kakovostnih površinah za pridelavo hrane več okoljskih prednosti kot tveganj (Bukvič, 2010).

2.3.3 Pomen vrtičkarstva z vidika mesta

Vrtički so pomemben del javnih zelenih površin, ki soustvarjajo mestno podobo. Za okolje in podobo mesta predstavlja vrtičkarstvo pomemben kakovostni vidik območij. Pri tem je pomembno, da je količina ponujenih vrtičkov zadostna, saj se s tem omili nastanek spontanih. Problemi nastanejo, ko se je potrebno odločiti, na katerih lokacijah bodo prihodnji vrtički. Tudi s spremembo lokacije vrtičkov ali z njihovim odstranjevanjem prihaja v skupnosti do napetosti in sporov (Bukvič, 2010).

Mesto kot kulturni prostor ne more nadomestiti naravnega prostora. Z uporabo simbolnih vzorcev narave se poskuša v kulturni prostor vnesti nekaj narave, vendar je ta vnos nezadosten (Kos, 2008).

Estetski vidik mesta se kaže v opremljenosti vrtičkov. Individualna izgradnja lop, pri nekaterih tudi z odpadnimi kosi pohištva, v mestu kvari podobo mesta. Ob načrtovanju vrtov tudi na praznih, zapuščenih ali drugače degradiranih območij lahko vrtičkarstvo predstavlja velik del estetskega vidika. Pomembno je še, da so vrtički primerno urejeni in opremljeni (Bukvič, 2010).

Objekti na nekaterih vrtičkarskih območjih predstavljajo neprivlačen videz. Namesto preprostih lop za shranjevanje orodij in pridelkov se pojavljajo tudi počitniške hišice, ki so brez načrtov (Bole in sod., 2009).

Na estetsko podobo mesta pa najlažje in najučinkoviteje vplivamo z zelenimi površinami za javno rabo, kjer potekajo prostočasne in rekreacijske dejavnosti. Te površine so namenjene vsem tudi nevrtilčkarjem (Bukvič, 2010).

2.3.4 Zelene površine za javno rabo

Mestnemu prebivalstvu predstavlja gojenje okrasnih in užitnih rastlin tudi možnost stika z naravo. Tisti, ki nimajo stanovanj z vrtovi, si iščejo svojo površino zemlje za obdelovanje pri najemodajalcih. Poleg najema majhnih površin, ljubitelji vrtnarstva urejajo tudi površine v okolici stanovanjskih objektov, kot na primer: krašenje vhodov, sajenje cvetja ob vhodih, garažnih objektih, potkah, urejanje vrtičkov med bloki ali v območjih neopredeljene rabe in lastnine (Simoneti, 1997).

Mesto je pogosto poznano kot manj kakovostno življenjsko okolje, ki ga je potrebno ustrezno prilagajati in izboljševati, da ima čim večji pridih naravnega in podeželskega okolja. Negativni elementi, ki so stalno prisotni v mestih, so: hrup, promet, gneča in pestrost nočnega življenja. Cilj urejevalcev zelenih površin je te elemente omiliti in povečati pridih s podeželja (Uršič in Hočevvar, 2007).

V mestih je problem odtujenost, ki ima dvojni pomen: najprej odtujenost od narave, posledično pa tudi odtujenost od ljudi, kar se kaže v pomanjkanju stikov med ljudmi (Simoneti, 1997). Z vrtičkarstvom mestni prebivalci ohranjajo svojevrstno povezanost s podeželjem, ki jo vnašajo v mestne prostore (Bukvič, 2010). Veliko avtorjev (Bukvič, 2010; Uršič in Hočevlar, 2007) omenjajo, da velik del ljudi želi bivati v hiši z vrtom prav zaradi možnega stika z naravo.

Slika 2: Igrala za otroke v Štepanji vasi (foto: Miha Fras; cit.po Bukvič, 2010)

Zelene površine za javno rabo so mestne prvine, za njih je pomembno, da so urejene. Vrtičkom se pridružijo tudi otroška igrišča, igralni parki, živalski vrt, drevoredi in športno reaktivne površine z igrišči, napravami in objekti za rekreacijo. Te površine so namenjene in dostopne vsem, zato lahko cela družina preživlja prosti čas v stiku z naravo, glede na svoje želje in potrebe. Pri urejanju in vzdrževanju javnih zelenih površin je pomembno sodelovanje prebivalcev z različnimi interesi strokovnih delavcev kot tudi ljubiteljev urejanja zelenih površin (Simoneti, 1997).

Javni mestni parki, občestno zelenje in drugi parki za rekreacijo so izpostavljeni različnim pritiskom, vendar so lepo ohranjeni in jasno prepoznavni. Zaradi ne lastništva pa so vseskozi v nevarnosti, da se izgubijo. Razlog je v tem, da se stroški vzdrževanja težko zaračunavajo, kar vodi v propadanje zelenic, divje parkiranje in prilaščanje prostora (Gazvoda, 2001).

O uporabi zelenih površin so bile v Ljubljani izvedene že številne raziskave. Raziskava v letu 1972 (Mlinar, cit. po Simoneti, 1997) je pokazala, da 38,7 % vprašanih uporablja zelene površine okoli svojega doma večkrat tedensko. V letu 1994 pa je Simoneti ugotovila, da se je delež povečal, saj se 77,3 % anketiranih večkrat tedensko zadržuje na zelenih površinah. Samo 7 od 150 vprašanih javne zelene površine ne uporablja. Navedeni

razlogi za neuporabo so: slaba urejenost, pomanjkanje varnosti, pomanjkanje družbe, odsotnost potrebe in pomanjkanje časa (Simoneti, 1997).

2.4 SOCIO-EKONOMSKE ZNAČILNOSTI IN ODNOSI MED LJUBLJANSKIMI VRTIČKARJI

Z vrtništvom se ukvarjajo predvsem starejši ljudje. Razlog temu je daljšanje življenjske dobe ter slabši interes mlajše populacije za to prostčasno dejavnost zlasti zaradi njihove večje obremenjenosti na delovnem mestu. Vendar pa se kljub vedno večji brezposelnosti Ljubljancev delež mladih vrtništvarjev ne povečuje (Jamnik in sod., 2009).

S podatki, ki so jih pridobili Vrščaj in sod. (2008, cit. po Jamnik in sod., 2009) v raziskavi *Vrtništvo v Mestni občini Ljubljana kot vir onesnaženosti v tleh, pridelani hrani in podzemni vodi*, naj bi se vrtništvarji povprečno zadrževali na svojem vrtniku uro in pol dnevno. Kar predstavlja bistveno krajši čas od preteklih študij. Leta 1984 je bila objavljena raziskava *Planiranje in urejanje območij malih vrtov (vrtnikov) v Ljubljani* (Goriup, 1984 cit. po Bole in sod. 2009), kjer je navedeno zadrževanje na vrtniku dve do tri ure dnevno. Manj razpoložljivega časa na voljo za prostčasne dejavnosti je gotovo posledica večjih zahtev na delovnem mestu.

V raziskavi, ki jo je opravil Vrščaj in sod. (2008, cit. po Jamnik in sod., 2009), je imelo največ anketirancev dokončano štiriletno ali petletno srednjo šolo (38,1 %). Med vrtništvarji je bilo najmanj višje- in visokošolsko izobraženih (11,8 %). V navedeni raziskavi je bilo med vrtništvarji več žensk (54,1 %) kot moških. Povprečna starost ljubljanskega vrtništvarja je bila 60,6 leta.

Med vrtništvarji se spletajo raznovrstni odnosi, ki vplivajo na medsebojno povezovanje in veselje do vrtništva. Leta 2008 (Vrščaj in sod., cit po Jamnik in sod., 2009) se je dve petini (42 %) vprašanih vrtništvarjev odlično razumelo s sosedi vrtništvarji, 18 % prav dobro in 36 % dobro. Slabši je vrtništvarski odnos z nevrtništvarskimi sosedi – 38 % ima dober odnos, 26 % odličen odnos, 14 % prav dober odnos, 3 % slab odnos. 12 % anketiranih je izjavilo, da z nevrtništvarji nima nobenih stikov.

2.5 LOKACIJE VRTNIKOV V LJUBLJANI

V mestnih predelih Ljubljane se vrtniki pojavljajo na primer na naslednjih lokacijah (Jamnik in sod., 2009):

- kmetijskih zemljiščih (Šentvid, Zgornja Šiška, Zalog, ob Ižanski cesti),
- javnih površinah ob vodotokih (levi breg Save, ob Cesti dveh cesarjev, Štepanjsko nabrežje),
- robu urbaniziranega dela mesta (obrobje Barja, okolica Žal),

- površinah stanovanjskih sosesk (ob Ulici Koroškega bataljona),
- preostankih zemljišč ob industrijskih območjih (ob Alešovčevi ulici, Litostrojski cesti),
- zelenih pasovih ob cestah in železnici (ob Litostrojski cesti, Letališki cesti, Zaloški cesti),
- ostankih gradbenih parcel (ob Gramozni poti),
- gramoznicah, opuščenih vojaških objektih ter na drugih degradiranih območjih (med Jaršami in Šmartnim ob Savi, ob Kamniški progi).

Leta 2008 se je z vrtničarstvom v mestni občini Ljubljana ukvarjalo okoli 10.000 prebivalcev na 218 območjih, kar je takrat zavzelo 130 ha zelenih površin (Jamnik in sod., 2009).

Vrtnički so si med seboj različni tudi po velikosti. Jamnik in sod. (2009) omenjajo, da se površine med seboj razlikujejo med nekaj deset kvadratnih metrov do nekaj deset hektarjev. Površina, ki bi jo družina z aktivnimi člani v prostem času lahko obvladovala, je okrog 50 m² (Simoneti in sod. 1997, cit po Jamnik in sod., 2009). Vendar, če vrtniček ni v neposredni bližini stanovanja, zahteva večjo parcelo in tudi postavitev barake. Povprečni vrtniček v Ljubljani v letu 2005 je meril 205 m² (Jamnik in sod., 2009).

Z anketno raziskavo so Vrščaj in sod. (2008, cit po Jamnik in sod., 2009) ugotovili, da so vrtničarji večinoma (93 % anketiranih) najemniki zemljišč. A polovica vseh anketiranih (z lastniki zemljišč) za uporabo ne plačuje najemnine in tako uporablja tako imenovano »nikogaršnjo« zemljo.

2.6 TEHNOLOGIJE PRIDELAVE HRANE

Vsak vrtničkar si želi pridelati čim bolj zdravo in varno hrano. Temu pa so prilagojene tudi tehnologije pridelovanja. Pri konvencionalni pridelavi si lahko povečamo pridelke na vrtu z uporabo mineralnih gnojil in uporabo fitofarmacevtskih sredstev po načelih dobre kmetijske prakse. Zaradi okoljsko problematičnega vnosa škodljivih snovi, se je uveljavil sistem integrirane pridelave. Za ta način pridelave je značilno, da se gnoji na podlagi talnih analiz in predvidenega sprejema rastline. Fitofarmacevtska sredstva pa se uporablja glede na prognoze, opazovanje in pravila integrirane pridelave (Pravilnik o integrirani pridelavi zelenjave, 2010).

Pri ekološkem načinu pridelave pa lahko še bolj poskrbimo za varovanje okolja. Z izmenjavanjem več kultur v kolobarju ter z gnojenjem organskih gnojil rastlinskega ali živalskega izvora se skrbi za zdrava in rodovitna tla. Prepovedana je uporaba sintetičnih farmacevtskih sredstev in lahkotopnih mineralni gnojil (Kocjan Ačko, 2000). Poleg kolobarja, obogatitve tal z organsko snovjo in uporabo biotičnih in biotehniških postopkov

v varstvu rastlin so temelji ekološkega zelenjadarstva tudi priprava komposta, uporaba zastirk, izkoriščanja vpliva rastlin na sosednje rastline, izbor odpornejših sort ipd. (Bavec, 2001).

Prednosti ekološke pridelave v mestu so minimalno onesnaževanje okolja ter pridelava z minimalnimi odpadki, saj se organski odpadki uporabljajo v kompostu, odpadna voda pa za namakanje (Vadnal in Alič, 2008).

Po svetu se za ekološko pridelano zelenjavo namenja vse več pozornosti. V članku Veen in sod. (2012) omenjajo, da je na Nizozemskem ekološki pridelovalec, ki za pridelovanje hrane na svojih zemljiščih ne uporablja nobenih gnojil in s tem ohranja okolje. Po njegovem mnenju rastlinska semena vsebujejo vse kar rastlina potrebuje za rast in razvoj. Organska gnojila pa naj bi bila neučinkovita, saj živali same zaužijejo in porabijo najbolj dragocene dele iz rastline, poleg tega pa živalski iztrebki vsebujejo antibiotike in bakterije, ki slabo vplivajo na zdravje ljudi (Veen in sod., 2012).

Biodinamično kmetijstvo je tudi način ekološke pridelave, kjer se uporablja devet različnih naravnih pripravkov. Pripravki spodbujajo biološko pestrost in trajnostni način kmetovanja (Turinek in sod., 2009). Permakultura je način kmetovanja, ki temelji na setvi mešanih posevkov v kolobarju, kjer pride do koristne povezave med rastlinami v smeri zdravega pridelka (Kocjan Ačko, 2000).

2.7 OPREMLJENOST LJUBLJANSKIH VRTIČKOV

Infrastrukturalna opremljenost vrtičkov je bila v Ljubljani pred letom 2009 dokaj slaba. Samo na 15 % lokacij so imeli priključek javnega vodovoda. Oskrba z električno energijo se je pojavljala le izjemoma. Dovozne poti so bile večinoma neutrjene in slabo vzdrževane. Tudi območja z urejenimi sanitarijami in s skupnimi zabojniki za odpadke so bila redka (Jamnik in sod., 2009).

Leta 2009 je Mestni svet Mestne občine Ljubljane sprejel Odlok o urejanju in oddaji vrtičkov v zakup, s katerim se je stanje opremljenosti ljubljanski vrtičkov začelo izboljševati. Inšpektorat Mestne uprave Mestne občine Ljubljane je začel izvajati nadzor zelenic, poti, otroških igrišč, parkirišč in drugo na podlagi zgoraj omenjenega odloka. Zakupniki, ki obdelujejo vrtiček, pa so začeli skrbeti za urejen videz. Rastlinske odpadke tako vrtičkarji odlagajo na določenem prostoru za kompostiranje ali v enotno oblikovanih kompostnikih. Druge odpadke pa so dolžni odstraniti s svojega vrtička takoj po nastanku v urejene skupne zabojnike za odpadke. Za zalivanje se uporablja predvsem deževnica, ki se zbira v enotnih oblikovanih zbiralnikih. Od kar so vrtički infrastrukturno opremljeni, so vrtičkarji dolžni poleg zakupnine plačevati tudi stroške obratovanja in rednega vzdrževanja

elektrike, vode, odvoza odpadkov, vzdrževanja objekta za shranjevanje orodja, sanitarij in podobno (Odlok o urejanju in oddaji ..., 2009).

2.8 ODSTRANJEVANJE VRTIČKOV V LJUBLJANI

Vrtništarska območja v mestih najdemo na opuščenih zemljiščih urbane rabe, ob vodotokih, pod daljnovodih, ob cestah in drugih prometnicah ter okrog večstanovanjskih hiš. Bolj primerne pa bi bile lokacije na velikih območjih javne rabe, kjer bi varovali širitev mesta in podzemne vode. Če mestna oblast občine Ljubljana ne bi začela načrtno odstranjevati vrtničke na neprimernih lokacijah, bi se vrtništarska območja še vedno širila na okoljsko občutljiva zemljišča (Bole in sod., 2009).

Mestna občina Ljubljana je s svojih zemljišč v letih od 2007 do 2012 odstranila približno 1800 objektov z vrtnički, največ na območju za Savo, na Rakovi Jelši, Žalah, ob Vojkovi cesti in Cesti dveh cesarjev ter v Podutiku in na Dolgem mostu (Oštrbenk, 2012).

Načrtno odstranjevanje vrtničkov iz neprimernih lokacij se je začelo za Savo v Črnučah jeseni 2008. Takrat je prišlo do sporov med ljubljanskim županom in vrtničkarji, ki so jih mediji poimenovali »vrtništarska vojna«. Vzroki odstranitve so bili zanemarjen videz vrtničkov ter vrtnarjenje na občinski zemlji brez plačevanja najemnine (Bole in sod., 2009).

Odstranitev vrtničkov z zemljišč, ki so v lasti Mestne občine Ljubljana, je vodila mestna inšpekcija, za odstranitev vrtničkov iz zasebnih in državnih zemljišč pa je skrbela republiška inšpekcija (Vrtničkarji ven ..., 2008). Za odstranitev vrtničkov, objektov in naprav je po določenem roku poskrbel pristojni inšpekcijski organ na stroške posameznega vrtničkarja (Tudi v Črnučah ..., 2007).

Po odstranjevanju neurejenih vrtničkov je Mestna občina Ljubljana v aprilu 2010 dala v najem prve tipske vrtničke in sicer 51 v Dravljah in 14 v Štepanjski vasi (Oštrbenk, 2012). V letu 2016 pa ima Mestna občina Ljubljana poleg urejenih vrtničkov z lopami v Dravljah in Štepanjskem naselju, tudi 258 urejenih vrtničkov na Ježici (Zelena Ljubljana, 2016).

2.9 PRIMERNOST NAČRTOVANIH VRTIČKOV V LJUBLJANI

Vrtničkarji svoje obdelovalno zemljišče izbirajo glede dostopnosti do zemljišča, pozornost pa namenijo tudi rodovitnosti zemljišča in odmaknjenosti od prometnic ter postajališč javnega prometa (Bole in sod., 2009).

Glede na plan izvedbenega občinskega načrta, ki ga je sestavila občina Ljubljana v letu 2008, je bilo 44,3 % vprašanih v anketi Vrščaja in sod., (2008, cit. po Jamnik in sod., 2009) pripravljenih zamenjati obstoječ vrtniček za ustrezno opremljen vrtniček na

primernejših lokacijah. Ob domnevi, da kakovost pridelkov na obstoječem vrtniku ne bo ustrezna, pa bi vrtnik zamenjalo 41,7 % vprašanih. Stopnja pripravljenosti zamenjave lokacije je bila višja pri bolj izobraženih vrtnikarjih (Vrščaj in sod., 2008, cit. po Jamnik in sod., 2009).

Pri preselitvi obstoječih vrtnikov na primernejše lokacije prihaja tudi do nasprotovanj oziroma odpora. Nekatere sanirane vrtnike bi bilo morda smiselno ohraniti, vendar morajo ustrezati vsem lokacijskim in drugim omejitvenim dejavnikom (Bole in sod., 2009).

3 MATERIAL IN METODE

Podatke smo pridobili z anketnima vprašalnikoma za vrtništve in nevrtništve, ki je bil oblikovan v okviru mednarodnega projekta FOODMETRES. Na območju mestne občine Ljubljana smo pridobili vzorec 126 imetnikov vrtništva na različnih lokacijah ter vzorec 51 prebivalcev Ljubljane, ki se z vrtnarjenjem v času anketiranja niso ukvarjali. Terensko delo je potekalo od junija do septembra 2014.

Nevrtništvi niso enotna skupina, saj jih je 22 v preteklosti imelo vrtništvo, a so ga opustili, 29 anketiranih pa se še ni ukvarjalo z vrtnarstvom. Med vsemi vprašanimi nevrtništvi jih bi bilo 30 pripravljenih imeti vrtništvo ter 21, ki vrtništva ne bi želeli imeti.

Tudi vrtništvi so raznolika skupina: 51 oseb ima vrtništvo ob stanovanjskem objektu, 33 oseb ima vrtništvo stran od stanovanja na zasebnih površinah, 35 oseb ima svoj vrtništvo stran od stanovanja na javnih površinah, 6 oseb ga ima stran od stanovanja na površini ob železnici, prometnici, ena oseba pa imata svoj vrtništvo na balkonu.

Vprašalnik za nevrtništve vključuje štiri vsebinske sklope:

- morebitne izkušnje z vrtništvom
- želja, motivacija imeti vrtništvo
- odnos do vrtništva
- socialno-ekonomske značilnosti anketirancev.

Vprašalnik za vrtništve pa obsega sedem vsebinskih sklopov:

- opis lokacije, tip vrtništva in vrsta pridelave
- obnašanje vrtništva
- spretnosti in znanje vrtništva ter viri novega pridobivanja
- motivacije za delo na vrtu
- prispevek vrtništva k preskrbi in družinskemu proračunu
- zaznavanje ekoloških, družbenih in drugih učinkov vrtništva in
- socialno-ekonomske značilnosti vrtništva.

Pri oceni motivacij smo uporabili Likertovo petstopenjsko lestvico, pri oceni učinkov vrtništva pa njeno sedem stopenjsko različico. Cilj raziskave je bil primerjati pomen vrtništva v mestni občini Ljubljana, kot ga vidijo tisti, ki se z vrtnarstvom ukvarjajo ter tistimi, ki vrtništva nimajo. Analiza je bila opravljena z bivariatno statistično tehniko: Pearson Chi-kvadratom. Statistično analizo podatkov ter grafično predstavitev rezultatov smo izvedli s programoma Microsoft Excel in R.

Ker pa z našima anketama ni bilo mogoče pridobiti vseh podatkov, smo se oprli še na rezultate raziskave *Vrtničkarstvo v Mestni občini Ljubljana kot vir onesnaženosti v tleh, pridelani hrani in podzemni vodi* (Vrščaj in sod. 2008, cit. Jamnik in sod., 2009) ter podatke Statističnega urada Republike Slovenije (SURS ..., 2016).

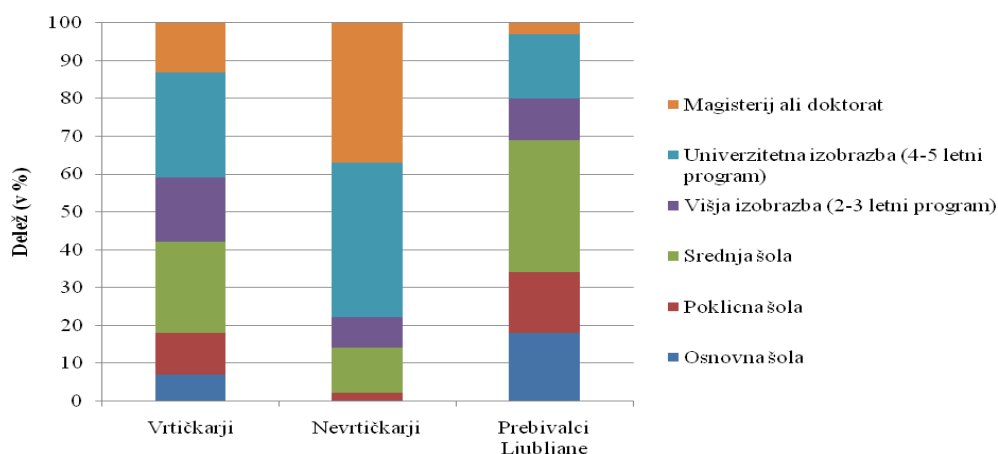
4 REZULTATI Z RAZPRAVO

4.1 SOCIO-EKONOMSKE ZNAČILNOSTI VRTIČKARJEV IN NEVRTIČKARJEV

V obeh vzorcih prevladujejo ženske: 70 % vseh vrtničarjev, ki imajo vrtniček, je žensk in 67 % med tistimi, ki vrtnička nimajo. Jamnik in sod. (2009) omenjajo, da je večji delež žensk med vrtničarji verjetno posledica daljše življenjske dobe žensk. V njihovi raziskavi je bilo med vrtničarji vključenih 54,1 % žensk in 46 % moških. Po statističnih podatkih pa je bilo v letu 2014 med vsemi prebivalci občine Ljubljana 52 % žensk (SURS ..., 2016).

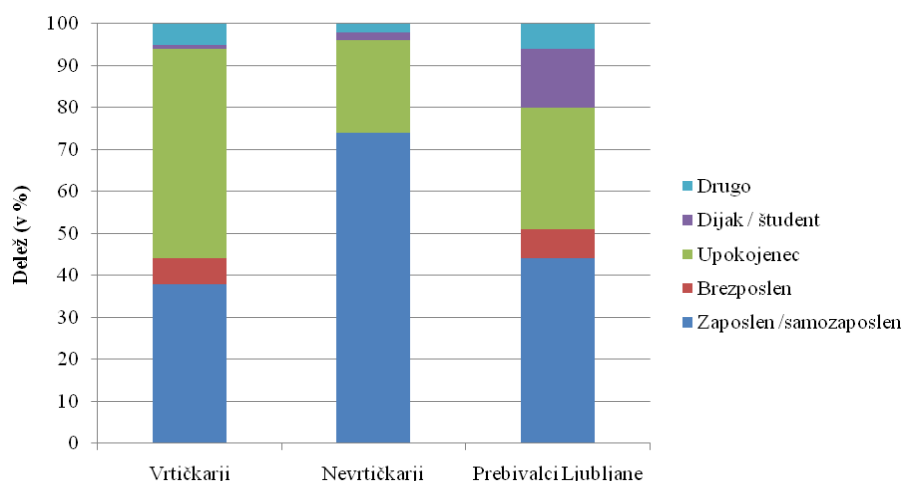
Med vrtničarji prevladujejo osebe, starejše od 51 let (71 %), med nevrtničarji pa osebe, mlajše od 51 let (71 %). Povprečna starost vrtničarja je 57,9 let, ob tem, da je imel najmlajši vrtničkar ob anketiranju dopolnjenih 23 let, najstarejši pa 90 let. Pri nevrtničarjih je povprečna starost 46,3 leta, kjer je najmlajši dopolnil 24 let, najstarejši pa 72 let. Povprečna starost ljubljanskega vrtničarja je 60,6 let (Jamnik in sod., 2009). To potrjuje, da je vrtničarstvo izrazita domena starejših občanov, saj je bila v letu raziskave povprečna starost Ljubljancev 42 let (SURS ..., 2016).

V obeh vzorcih prevladujejo tudi bolj izobražene osebe (slika 3): med nevrtničarji jih ima 41 % univerzitetno izobrazbo (4-5 letni program na visoki šoli ali fakulteti) in 37 % magisterij ali doktorat. Med vrtničarji pa je takih z univerzitetno izobrazbo 28 % vprašanih in ter 13 % z magisterijem ali doktoratom. V raziskavo ni bil zajet nobeden nevrtničkar z osnovnošolsko izobrazbo. Ugotovimo lahko, da so nevrtničarji v našem vzorcu bolj izobraženi kot vrtničarji. V letu 2014 je imelo dokončano osnovno šolo 18 % Ljubljancev, 16 % jih je imelo poklicno šolo, 35 % srednjo šolo, 11 % višjo ali visokošolsko 1. stopnjo, 17 % visokošolsko 2. stopnjo ter 4 % visokošolsko 3. stopnjo (SURS, 2016). Izobrazbena raven vrtničarjev v naših dveh vzorcih je tako višja od izobrazbene ravni celotnega prebivalstva. Glede na to bi lahko domnevali, da je vrtničarstvo pomembno za marsikaterega izobraženca. V reprezentativnem večjem vzorcu Vrščaja in sod. (2008, cit. po Jamnik in sod, 2009) pa je bila izobrazbena raven vrtničarjev nižja od ravni vseh Ljubljancev (12 % vrtničarjev ter 24 % vseh Ljubljancev je imelo višjo in visokošolsko izobrazbo).

Slika 3: Struktura vrtničarjev, nevrtničarjev in vseh prebivalcev Ljubljane po dokončani izobrazbi

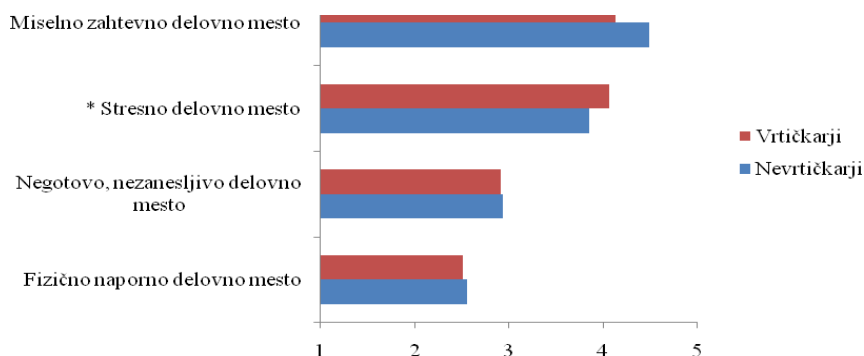
V vzorec nevrtničarjev je bilo zajetih največ (73 %) zaposlenih za polni delovni čas, v vzorcu vrtničarjev pa prevladujejo (50 %) upokojenci. Med nevrtničarji ni nikogar, ki bi bil zaposlen ali samozaposlen za polovični delovni čas in brezposeln (slika 4). Podatki SURS (2016) pa kažejo, da je bila v Ljubljani struktura prebivalstva v leta 2014 sledeča: 44 % zaposlenih, 7 % brezposelnih, 14 % učencev, dijakov in študentov, 29 % upokojencev in 6 % drugih neaktivnih prebivalcev. Delež brezposelnih vrtničarjev (6 %) ne odstopa od deleža brezposelnih Ljubljancev v letu 2014 (SURS ..., 2016). Trditev, da je polovica ljubljanskih vrtničarjev upokojenih pa ugotavljajo tudi Jamnik in sod. (2009), kar pomeni, da se s to dejavnostjo ukvarjajo meščani višje starosti, dokler jim to dovoljujejo življenjske moči.

Slika 4: Struktura vrtničarjev, nevrtničarjev in vseh prebivalcev Ljubljane po delovnem statusu

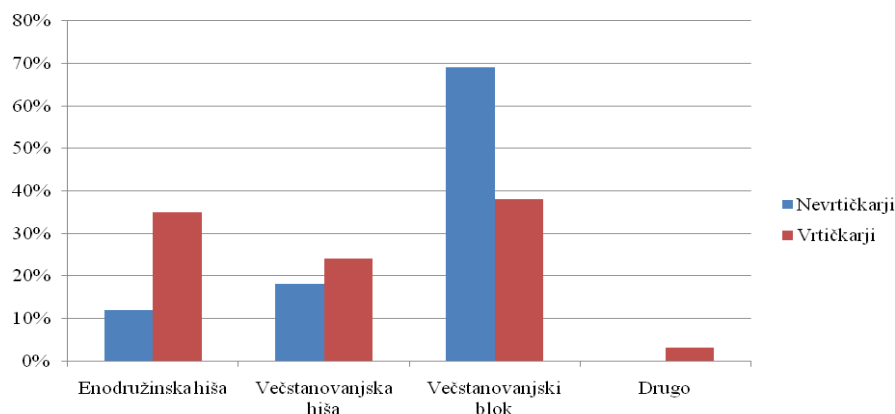
V obeh vzorcih smo tako vrtničarje kot nevrtničarje, ki so zaposleni ali samozaposleni, povpraševali o njihovi oceni obremenjenosti na delovnem mestu (slika 5). Povprečno najvišje so ocenili (4,29) miselno zahtevnost svojega delovnega mesta. Povprečno najnižje pa so ocenili fizično zahtevnost (2,53) in negotovost, nezanesljivost (2,92) svojega

delovnega mesta. Glede izpostavljenosti stresu na delovnem mestu se med vrtničkarji in nevrtničkarji kažejo statistično značilne razlike ($H_i^2 = 14,46$, $p = 0,0023$). Vrtničkarji ocenjujejo svoje delovno mesto bolj stresno (povprečno 4,07) kot nevrtničkarji (povprečno 3,86).

Slika 5: Ocene obremenjenosti vrtničkarjev in nevrtničkarjev z delovnim mestom (* statistično značilne razlike med skupinami anketiranih)

Večina anketirancev živi v stanovanjskih blokih: 69 % nevrtničkarjev in 38 % vrtničkarjev (slika 6). Vrtničkarji iz večstanovanjskih blokov in tisti, ki prebivajo v enodružinskih hišah, si želijo biti v stiku z naravo. Jamnik in sod. (2009) pa navajajo, da potrebo po »begu v naravo« čutijo predvsem prebivalci utesnjenih in gosto naseljenih stanovanjskih naselij.

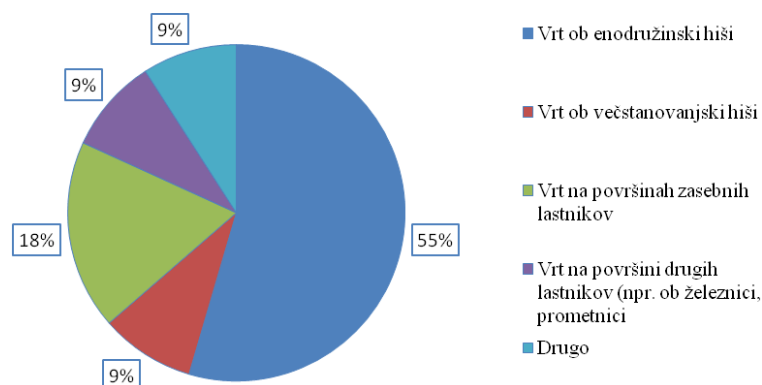

Slika 6: Bivalne enote vrtničkarjev in nevrtničkarjev

Med vrtničkarji prevladujejo (25 %) osebe, katerih mesečni neto dohodek gospodinjstva se giblje v razponu med 500 in 999 evrov, medtem ko je nevrtničkarjev v tej skupini le 10 %. V času izvedbe ankete je bila povprečna neto plača Ljubljancev 1131 evrov (SURs, 2016). Dobri tretjini vrtničarskih gospodinjstev v naši anketi, ki ima neto dohodek pod 1000 evri, je vrtničarstvo zagotovo pomembna ekonomska dejavnost. V obeh vzorcih jih največ (49 %) nameni 200 – 399 evrov na mesec za vso hrano.

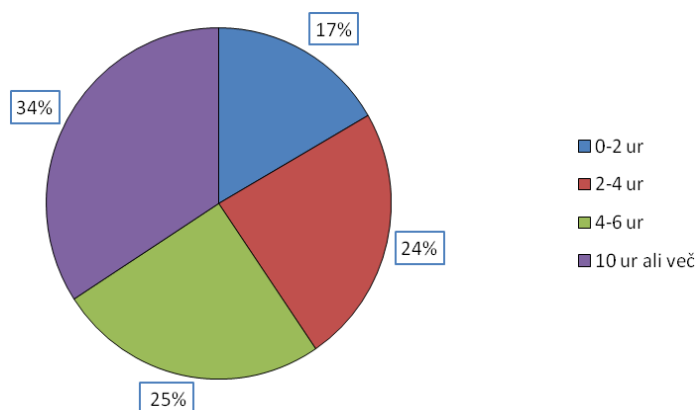
Gospodinjstva vrtničarjev v povprečju štejejo 3,3 člana ($\pm 2,1$ člana), nevtrtničarji pa 3 člana ($\pm 1,7$ člana). Kot kažejo statistični podatki za Ljubljano, je v letu 2015 povprečno veliko gospodinjstev štelo 2,2 člana (SURS ..., 2016). Med vrtničarji in nevtrtničarji prevladujejo dvočlanska gospodinjstva (31 %, 36 %). Podobni deleži med vrtničarji in nevtrtničarji veljajo tudi v primeru štiričlanskih (19 %, 20 %), tričlanskih (16 %, 18 %) in enočlanskih (11 %, 12 %) gospodinjstev. V primerjavi s stanjem v letu 2015 za celotno Ljubljano so štiri in več članska vrtničarska in nevtrtničarska gospodinjstva pogostejša (razmerje 42 % in 34 % proti 19 %). Vendar podatki, ki jih navaja Vrščaj in sod. (2008, cit. po Jamnik in sod., 2009), kažejo podobne deleže (26 % proti 27 %) štiri in veččlanskih gospodinjstev med vrtničarji in nevtrtničarji v Ljubljani. Na podlagi tega lahko ugotovimo, da smo v naš vzorec pridobili vrtničarje in nevtrtničarje iz veččlanskih gospodinjstev. V obeh skupinah je 37 % gospodinjstev, v katerih živijo otroci. Vrtničarji imajo v povprečju 0,69 otroka na gospodinjstvo, nevtrtničarjih pa 0,73. Največ gospodinjstev ima dva otroka (20 % vrtničarjev, 17 % nevtrtničarjev). V našem vzorcu najdemo med vrtničarji tudi družino s štirimi otroki in družino s petimi otroki. Statistični podatki za Ljubljano kažejo 1,15 otroka na gospodinjstvo (SURS ..., 2016).

Med nevtrtničarji v našem vzorcu je 22 oseb, ki so v preteklosti že imele vrtniček. Obdelovali so različne tipe vrtničkov (slika 7). Najpogostejši razlogi za opustitev vrtnička so preobremenjenost z delom v službi (32 %), selitev v drugi kraj (23 %), odstranitev oz. ukinitev vrtnička (18 %), družinske obveznosti (9 %), druge prostočasne dejavnosti (5 %) ter škoda zaradi škodljivcev (5 %). Nevtrtničarji so se v povprečju ukvarjali s pridelavo lastne zelenjave 1,9 let ($\pm 6,2$ let). 30 nevtrtničarjev bi si želeli imeti vrt, vendar se jim ta želja ne uresniči, ker ni razpoložljivih površin (33 %), zaradi službenih obveznosti (27 %) in zasedenosti z drugimi prostočasnimi dejavnostmi (17 %), družinskih obveznosti (13 %), pa tudi zaradi neznanja (3 %). Med nevtrtničarji jih 21 nima želje obdelovati vrtnička, ker ni razpoložljivih površin (24 %), ker se ukvarjajo z drugimi prostočasnimi dejavnostmi (19 %), so obremenjeni s službenimi obveznostmi (14 %), ali pa jih vrtničkarstvo ne zanima (14 %), so obremenjeni z družinskimi obveznostmi (10 %) in so slabega zdravja (5 %).

Slika 7: Tip vrtnička, ki so ga v preteklosti obdelovali nevtrtničarji

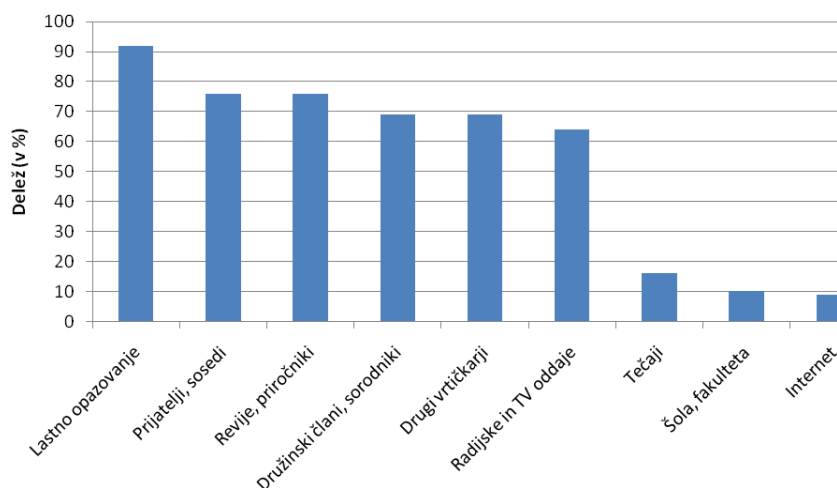
Vrtništji se v povprečju ukvarjajo s pridelavo lastne zelenjave 16,7 let (± 15 let). Ta rezultat je podoben rezultatu (16,4 let) iz raziskave Jamnik in sod. (2009) iz leta 2006. Največ vrtništjev za delo na vrtu v času vegetacijske sezone porabi 10 ur ali več na teden (slika 8). Po podatkih Vrščaja (2008, cit po Jamnik in sod., 2009) so se povprečno zadrževali na vrtništju uro in pol dnevno, preračunano je to deset ur in pol na teden. Površine vrtov v našem vzorcu so različno velike, od enega kvadratnega metra do 50 arov. Povprečna obdelovalna površina meri 1,38 arov ($\pm 4,6$ arov). Povprečna velikost vrtništja je v povprečju skoraj trikrat večja od optimalne velikosti (50 m^2) na družino, ki jo navajajo Simoneti s sod. (1997, cit. Jamnik in sod., 2009). Leta 2005 so v navedeni raziskavi, izvedeni v Ljubljani, ugotovili, da je 2,05 arov povprečna velikost površine vrtništja (Jamnik in sod., 2009). Dobri polovici vrtništjev v našem vzorcu pri delu na vrtu pomagajo drugi člani gospodinjstva, 37 % vrtništjev vrtništje obdelujejo sami, drugim pa pri tem pomagajo sorodniki in prijatelji.

Slika 8: Delo na vrtu v času vegetacijske sezone (ur/teden)

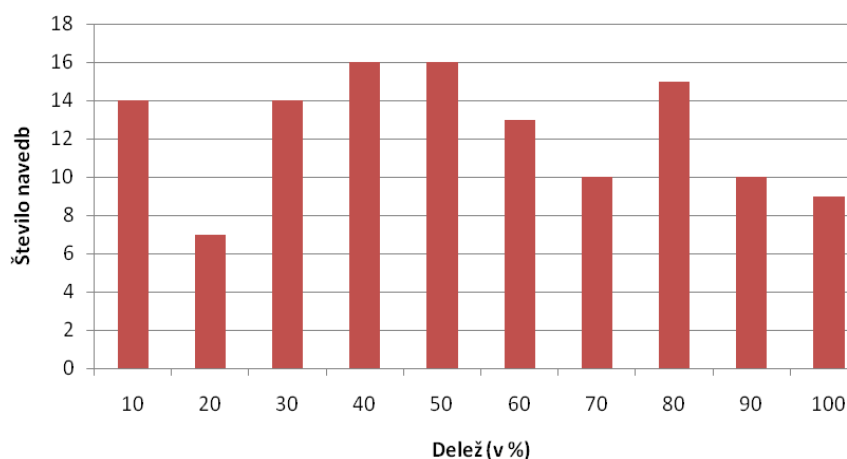
Lastno zelenjavo na vrtništju ob stanovanjski hiši pridelava 40 % vrtništjev, na zasebnih površinah stran od doma 26 % vrtništjev, na javnih površinah stran od doma 28 % vrtništjev, na površini drugih lastnikov stran od doma pa 5 % vrtništjev. Med vrtništji je 49 % rojenih Ljubljancev, 41 % se jih v Ljubljano preselilo iz drugih slovenskih krajev, 10 % pa se jih je preselilo tudi iz drugih držav. Način premagovanja razdalje med stanovanjem vrtništja in vrtništjom je različen: 65 % vrtništjev se jih odpravi peš, 17 % se jih pelje s kolesom, 16 % pa z avtom. Zanimivo, da samo eden od 126 vrtništjev do svojega vrta dostopa z javnim prevozom. Delež vrtništjev, ki se na parcelo odpravi peš, je večji kot v raziskavi iz leta 2008 (Vrščaj in sod., 2008, cit po Jamnik in sod., 2009), saj je razmerje 65 % proti 45 %.

Navdih za pridelavo lastne zelenjave so vrtništjem veselje do dela (55 %), družinska tradicija (30 %), prijatelji in znanci (9 %), javna obvestila (4 %),... Znanje za urejanje vrtništja in gojenje rastlin (slika 9) 92 % vrtništjev dobi z lastnim opazovanjem, 76 % so vir znanja prijatelji, sosedi ter revije in priročniki. Sledijo drugi družinski člani, sorodniki ter drugi vrtništji. Pridobivanje znanja od drugih vrtništjev je pomembno povezano z druženjem in sodelovanjem, ki sta pomembna motiva vrtništva. Preko radijskih in televizijskih oddaj svoje znanje pridobiva 64 % vrtništjev. Samo 16 % pa si znanje pridobiva na tečajih. Le 9 % vrtništjem je v veliko pomoč tudi internet.

Slika 9: Načini pridobivanja znanja vrtništjev (v odstotkih) za urejanje vrtništja in gojenje rastlin

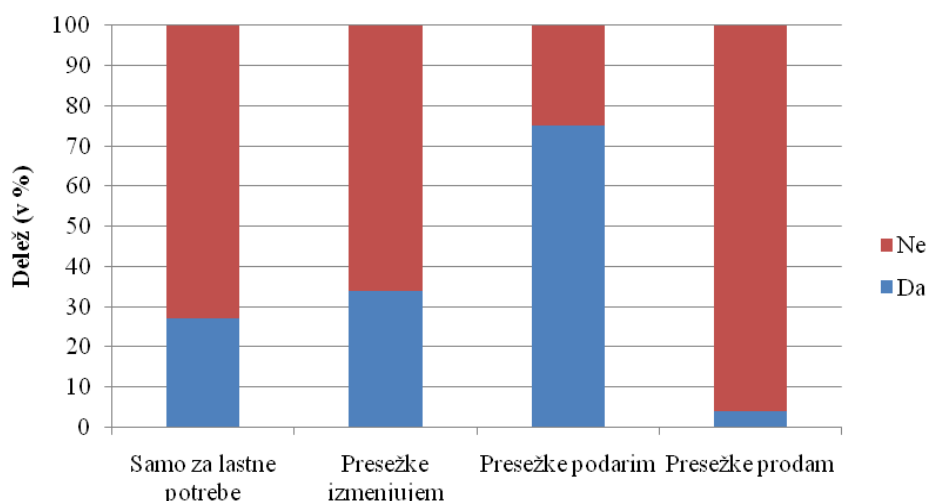
S pridelki z vrta si vrtništji pokrivajo potrebe gospodinjstva z zelenjavo (slika 10). Največ vrtništjev (13 %) pokrije 40 % ali 50 % svojih potreb po zelenjavi.

Slika 10: Delež potreb gospodinjstev po zelenjavi pokritih z lastnimi pridelki pri vrtništjih

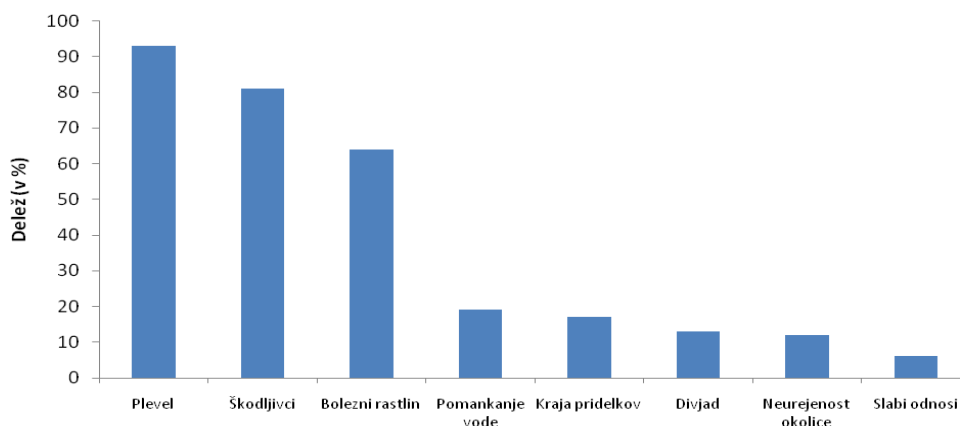
Od ideje za pridelovanje lastne zelenjave do njenega uživanja pa je potrebno izvesti veliko stvari. Velikokrat se pri tem vrtništji soočajo s precejšnjim finančnim vložkom pri nakupu semen, sadik, gnojil, sredstev za zatiranje bolezni in škodljivcev. Strošek nakupa teh materialov se pri vprašanih vrtništjih giblje med 5 in 360 evrov letno. Povprečno pa je

strošek materialnega nakupa za pridelavo vseh vrtničarjev 75,2 evra letno ($\pm 61,2$ evra). Pridelek v celoti opraviči materialne stroške za gojenje 43 % vrtničarjem, 44 % vrtničarjem pridelek le deloma opraviči strošek, 13 % pa pridelek ne opraviči stroškov nakupa. Zanimivo, da samo 27 % vrtničarjev prideluje zelenjavo samo za lastno porabo (slika 11), 75 % vrtničarjev presežke svoje zelenjave podari, 4 % anketiranih vrtničarjev pa presežke tudi proda, kar pa ni v skladu z definicijo urbanega vrtničarstva.

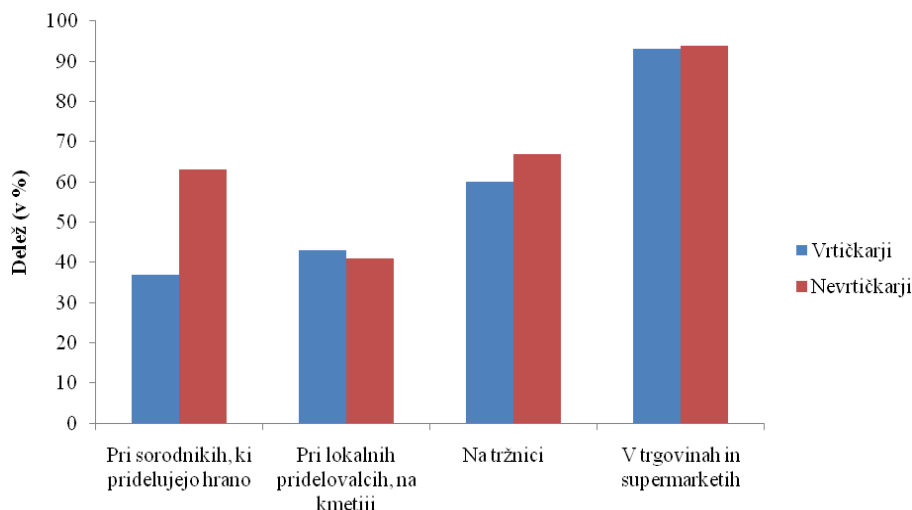
Slika 11: Odgovori vrtničarjev na vprašanje: "Ali pridelujete samo za lastno potrebo, ali presežke tudi izmenjujete, podarite ali prodate?"

Vrtničarje smo tudi povprašali o težavah, s katerimi se soočajo pri pridelovanju lastne zelenjave (slika 12). Največ vrtničarjev (93 %) ima težave z zapleveljenostjo. Sledi škoda škodljivih organizmov (81 %) in bolezni (64 %). Redki vrtničarji imajo težave s pomanjkanjem vode, krajo pridelkov ter škodo od divjadi. Le nekaj vrtničarjev moti neurejena okolica vrtnikov ter slabi odnosi z drugimi vrtničarji.

Slika 12: Težave, s katerimi se vrtničarji soočajo na vrtu (v odstotkih)

Zanimalo pa nas je tudi, kje vrtničkarji in nevrtničkarji običajno kupujejo svojo zelenjavo (slika 13). Obe skupini se brez bistvene razlike v največji meri (94 % oz. 93 %) z zelenjavo oskrbuje v trgovinah in supermarketih ter na tržnici (60 % oz. 67 %). Razlike med vrtničkarji in nevrtničkarji so minimalne tudi glede nakupa pri lokalnih pridelovalcih. Razlike pa so statistično značilne ($H_i^2 = 8,4$; $p = 0,0037$) pri oskrbi z zelenjavo pri sorodnikih, ki pridelujejo hrano. Nevrtičkarji se v večji meri odločajo za nakup hrane pri sorodnikih kot vrtničkarji.

Slika 13: Nakup pridelkov zelenjave pri vrtničkarjih in nevrtničkarjih

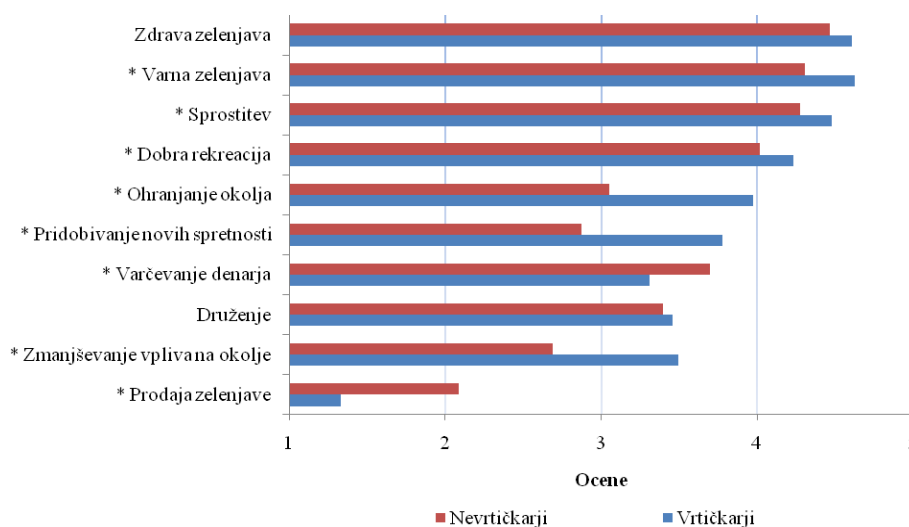
4.2 MOTIVI ZA VRTNARJENJE

Glavni motiv za vrtnarjenje (slika 14) je prepričanje, da je zelenjava, pridelana na lastnih vrtovih, bolj zdrava in varna, kot tista, ki jo kupujemo v trgovinah. Pomembnost (na petstopenjski Likertovi lestvici oceni 4 in 5) zdrave in varne zelenjave je izrazilo 94 % anketiranih vrtničkarjev in 96 % nevrtničkarjev. Nekoliko nižjo pomembnost smo zasledili pri sprostitvi (91 % vrtničkarjev in 91 % nevrtničkarjev) in dobri rekreaciji (80 % vrtničkarjev in 82 % nevrtničkarjev). Sledijo motivi ohranjanja neposrednega okolja (71 % vrtničkarjev in 31 % nevrtničkarjev), pridobivanje novih spretnosti (67 % vrtničkarjev in 33 % nevrtničkarjev), prihranek denarja (47 % vrtničkarjev in 70 % nevrtničkarjev) in druženje (52 % vrtničkarjev in 54 % nevrtničkarjev). Zmanjševanje vpliva na okolje (52 % vrtničkarjev in 16 % nevrtničkarjev) predstavlja manj pomemben razlog. Kot nepomemben razlog za pridelovanje lastne zelenjave pa se je izkazala prodaja zelenjave (7 % vrtničkarji in 2 % nevrtničkarji). V raziskavi Vrščaj in sod. (2008, cit po Jamnik in sod., 2009) so navedli, da je pri vrtništvu najpomembnejša rekreacija in sprostitve (29 %), o možnost pridelave zdrave hrane pa je poročala le petina takratnih anketirancev. Pri tem moramo upoštevati različno opredeljene stopnje pomembnosti različnih vnaprej predvidenih motivov.

Preglednica 1: Povprečne ocene vrtništva in nevrtništva za posamezne motive ter rezultati Pearsonovega Chi-kvadrata

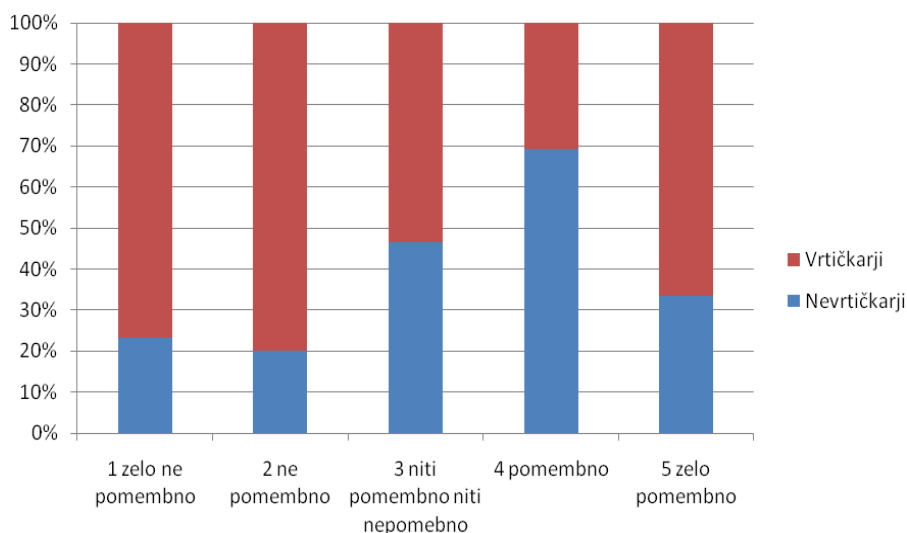
Motivi vrtništva	Povprečna ocena		Pearsonov Chi-kvadrat	
	Vrtništva	Nevrtništva	Hi ²	p
Zelenjava pridelana na domačem vrtu je bolj zdrava kot tista, kupljena v trgovini.	4,61	4,46	7,84	0,0975
Zelenjava pridelana na domačem vrtu je bolj varna kot tista, kupljena v trgovini.	4,63	4,30	15,83	0,0033
Delo na vrtu je dobra sprostitiv.	4,48	4,27	17,18	0,0018
Delo na vrtu je dobra rekreacija.	4,23	4,02	17,13	0,0018
Z delom na vrtu se lahko prispeva k ohranjanju neposrednega okolja.	3,98	3,05	33,37	0,0000
Z vrtnarjenjem se pridobiva nove spretnosti.	3,78	2,88	24,85	0,0001
Z vrtnarjenjem se lahko privarčuje kaj denarja.	3,31	3,70	21,12	0,0003
Delo na vrtu je dobra priložnost za druženje z drugimi ljudmi.	3,46	3,39	5,11	0,2762
Z vrtnarjenjem se lahko zmanjšuje vpliv na okolje.	3,49	2,69	31,58	0,0000
Prodaja zelenjave iz domačega vrta.	1,33	2,09	82,16	0,0000

Med navedenimi motivi se kažejo tudi statistično značilne razlike med vrtništvi in nevrtništvi. Pri motivu »Mislim, da je zelenjava, ki jo pridelam na svojem vrtu, bolj zdrava kot tista, ki jo kupim v trgovini« in »Delo na vrtu je dobra priložnost za druženje z drugimi ljudmi«, se ne kažejo statistično pomembne razlike.

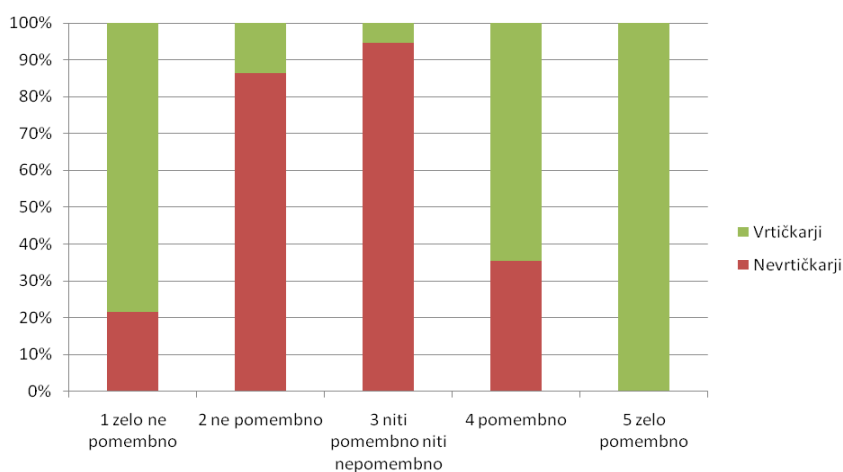

Slika 14: Motivi za gojenje lastne zelenjave (* statistično značilne razlike med skupinami anketiranih; v grafu zaradi pomanjkanja prostora ni navedenih popolnih trditev)

Motive, kjer so statistično pomembne razlike med skupinama, v večji meri izražajo vrtništvi kot nevrtništvi razen v primeru motiva »Vrtnarim, da privarčujem kaj denarja« (slika 15) in »Vrtnarim za prodajo« (slika 16).

Slika 15: Struktura pomembnosti varčevanja denarja pri vrtništvi in nevrtništvi

Slika 16: Struktura pomembnosti prodaje zelenjave, pridelane na vrtništvi pri vrtništvi in nevrtništvi

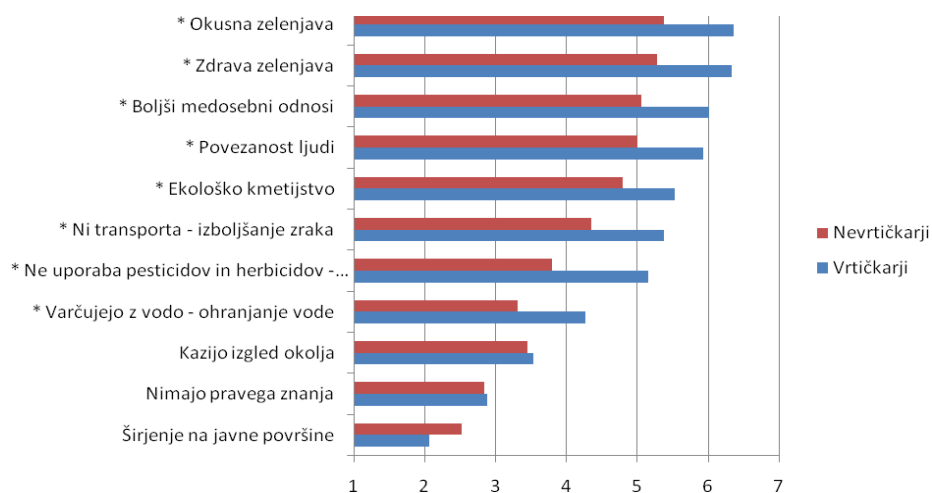
Preverili smo tudi, če obstajajo statistične razlike pri motivih vrtništva med nevrtništvi, ki so v preteklosti že imeli vrtništvo in nevrtništvi, ki vrtništvo še niso imeli. Zanimivo, da se mejna statistična razlika kaže samo pri motivu, da se z vrtnarjenjem pridobiva nove spretnosti ($H_i^2 = 9,49$; $p = 0,0453$). Tisti, ki v preteklosti še niso imeli vrtništva so namenili višjo oceno tega motiva (povprečna ocena 2,97) kot tisti, ki so vrtništvo že imeli (povprečna ocena 2,76).

4.3 UČINKI VRTIČKARSTVA

Poleg pomena vrtničarstva smo vrtničarje in nevrtničarje vprašali tudi o učinkih, ki jih ima po njihovem mnenju vrtničarstvo (preglednica 2).

Preglednica 2: Rezultati izračuna Pearsonovega Chi-kvadrata za posamezne učinke vrtničarstva

Učinki vrtničarstva	Hi ²	p
Vrtničarji se s svojimi površinami preveč širijo na javne površine in s tem omejujejo razvoj drugih dejavnosti v prostoru.	8,10	0,2312
Vrtničarji nimajo pravega znanja za pridelavo vrtnin, zato s svojim ravnanjem pomembno prispevajo k onesnaževanju okolja.	3,84	0,6981
Vrtničarji s svojimi gredicami in spremljajočimi objekti (utami) kazijo izgled okolja.	1,34	0,9697
Pri zalivanju vrtničarji varčujejo z vodo, zato prispevajo k ohranjanju vodnih virov.	13,47	0,0362
Pri pridelavi zelenjave vrtničarji ne uporabljajo pesticidov in herbicidov, zato prispevajo k ohranjanju okolja.	23,98	0,0005
S pridelavo zelenjave vrtničarji nimajo bistvenih transportnih stroškov, zato prispevajo k izboljšanju kakovosti zraka.	16,15	0,0130
Ekološko ali biodinamično kmetijstvo je edini pravi način za pridelavo zdrave hrane.	12,79	0,0465
Med delom na vrtu s pogovori in druženjem krepijo povezanost ljudi v skupnosti.	23,00	0,0008
Z medsebojno menjavo sadik ali viškov pridelkov vrtničarji ustvarjajo boljše medosebne odnose.	23,74	0,0006
Zelenjava, ki jo vrtničarji pridelujejo na svojem vrtu, je bolj zdrava, kot zelenjava, ki se prodaja v trgovini.	33,14	0,0000
Zelenjava, ki jo vrtničarji pridelujejo na svojem vrtu, je bolj okusna, kot zelenjava, ki se prodaja v trgovini.	19,77	0,0030

Slika 17: Vrtičkarji in nevrtičkarji o učinkih vrtništva (* statistično značilne razlike med skupinami anketiranih; zaradi pomanjkanja prostora v grafu ni navedenih popolnih trditvev)

Največjo oceno so tako vrtičkarji kot nevrtičkarji namenili trditvi »Zelenjava, ki jo vrtičkarji pridelujejo na svojem vrtu, je bolj okusna, kot zelenjava, ki se prodaja v trgovini« (povprečna ocena vrtičkarjev 6,36 in nevrtičkarjev 5,37). Podobno so ocenili tudi trditve »Zelenjava, ki jo vrtičkarji pridelujejo na svojem vrtu, je bolj zdrava, kot zelenjava, ki se prodaja v trgovini« (povprečna ocena vrtičkarjev 6,34 in nevrtičkarjev 5,27). Sledita trditvi, ki poudarjata socialni vidik vrtništva: »Z medsebojno menjavo sadik ali viškov pridelkov vrtičkarji ustvarjajo boljše medosebne odnose« (vrtičkarji 6,02 in nevrtičkarji 5,05) in »Med delom na vrtu s pogovori in druženjem vrtičkarji krepijo povezanost ljudi v skupnosti« (vrtičkarji 5,93 in nevrtičkarji 5,00). Pomen pridelave zdrave hrane pri ekološkem načinu kmetovanja so vrtičkarji povprečno ocenili z oceno 5,52, nevrtičkarji pa z 4,80. Manjšo pomembnost so anketiranci pripisali trditvama, ki tudi opisujeta odnos ljudi do ohranjanja okolja; povprečna ocena trditve »S pridelavo zelenjave vrtičkarji nimajo bistvenih transportnih stroškov, zato prispevajo k izboljšanju kakovosti zraka« je pri vrtičkarjih 5,37, pri nevrtičkarjih pa 4,35; pri trditvi »Pri pridelavi zelenjave vrtičkarji ne uporabljajo pesticidov in herbicidov, zato prispevajo k ohranjanju okolja« pa je povprečna ocena še manjša (vrtičkarji 5,15 in nevrtičkarji 3,8). Pri trditvi, da vrtičkarji ohranjajo vodne vire, če varčujejo z vodo pri zalivanju, smo izračunali povprečno oceno 4,27 pri vrtičkarjih in 3,31 pri nevrtičkarjih. Nižje ocene pa so tako vrtičkarji kot nevrtičkarji namenili naslednjimi trditvami »Vrtičkarji se s svojimi površinami preveč širijo na javne površine in s tem omejujejo razvoj drugih dejavnosti v prostoru« (vrtičkarji 2,06 in nevrtičkarji 2,53), »Vrtičkarji nimajo pravega znanja za pridelavo vrtnin, zato s svojim ravnanjem pomembno prispevajo k onesnaževanju okolja« (vrtičkarji 2,86 in nevrtičkarji 2,84) in »Vrtičkarji s svojimi gredicami in spremljajočimi objekti (utami) kazijo izgled okolja« (vrtičkarji 3,53 in nevrtičkarji 3,45). Pri vseh trditvah so bile ocene vrtičkarjev dosti višje kot pri nevrtičkarjih, razen pri trditvi »Vrtičkarji s svojimi gredicami in spremljajočimi objekti (utami) kazijo izgled okolja«, kjer so nevrtičkarji ocenili z višjo

oceno kot vrtništvi. Primerjava ocen zgoraj navedenih trditvev je pokazala statistično značilne razlike med vrtništvi in nevrtništvi pri vseh trditvah razen pri prvih treh (preglednica 2 in slika 17).

Statistično značilne razlike pa smo tako kot pri motivih vrtništva preverili tudi pri učinkih in sicer med nevrtništvi, ki so v preteklosti že imeli vrt in nevrtništvi, ki vrta še niso imeli. Rezultati kažejo na to, da skoraj pri vseh učinkih med obema skupinama prihaja do statističnih razlik (preglednica 3), razen pri učinkih: »Pri zalivanju vrtništvi varčujejo z vodo, zato prispevajo k ohranjanju vodnih virov«, »Vrtništvi s svojimi gredicami in spremljajočimi objekti (utami) kazijo izgled okolja« in »Pri pridelavi zelenjave vrtništvi ne uporabljajo pesticidov in herbicidov, zato prispevajo k ohranjanju okolja«. Tisti, ki so vrtništvi v preteklosti že imeli, so namenili višjo oceno pri učinkih o ustvarjanju boljših medosebnih odnosov (povprečna ocena 5,41) in krepitevi povezanosti ljudi v skupnosti (5,62). Tisti, ki pa vrtništva še niso imeli, pa vidijo prednosti vrtništva v pridelavi bolj zdrave (5,38) in okusne (5,48) zelenjave, kot se prodaja v trgovini. Tisti, ki vrtništva še niso imeli, so višje ocenjevali učinke o bolj okusni, zdravi hrani, pomenu ekološkega kmetijstva, nepravem znanju vrtništvev, širjenju vrtništva na javne površine in slabšemu izgledu okolja zaradi postavljenih objektov in neurejenih gredic kot tisti, ki so vrtništvi že imeli. Zanimivo, da tisti ki so vrtništvi že imeli v preteklosti, so v primerjavi s tistimi, ki vrtništva še niso imeli, višje ocenili socialne učinke, kot so medosebni odnosi in povezanost ljudi na vrtu ter načine ohranjanja okolja zaradi ne uporabe pesticidov in herbicidov, majhnega transporta ter varčevanja z vodo. Višje ocenjeni učinki nevrtništvev, ki so v preteklosti že imeli vrtništvi, so po našem mnenju razlogi, zakaj bi se nevrtništvi ponovno odločili za vrtnarjenje. Iz rezultatov anket smo razbrali, da je 13 takih nevrtništvev, ki so vrtništvi v preteklosti že imeli in imajo še vedno željo, da bi ponovno spet vrtnarili, kar predstavlja dobro četrtino vseh nevrtništvev.

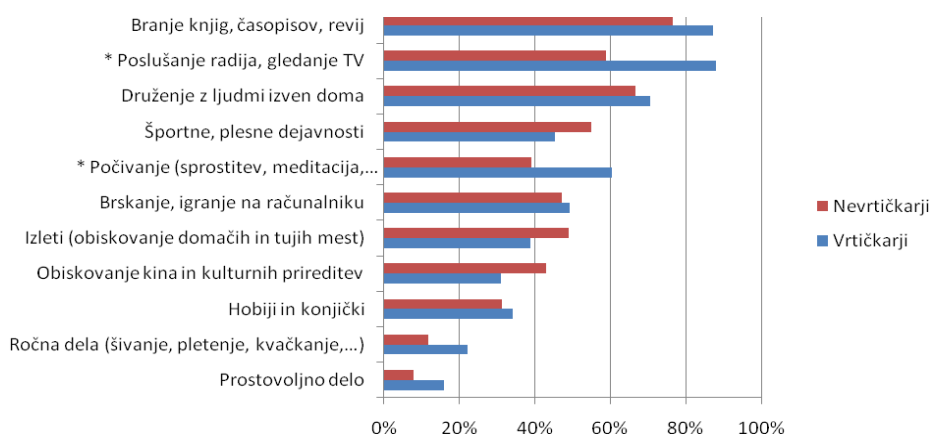
Preglednica 3: Povprečne ocene učinkov vrtničarstva pri nevrtničarjih, ki so v preteklosti že imeli vrtniček in nevrtničarjev, ki vrta še niso imeli

Učinki vrtničarstva	Povprečna ocena		Pearsonov Chi-kvadrat	
	V preteklosti že imeli vrtniček	Še niso imeli vrtnička	Hi ²	P
Z medsebojno menjavo sadik ali viškov pridelkov vrtničarji ustvarjajo boljše medosebne odnose.	5,41	4,72	22,97	0,0008
Vrtničarji nimajo pravega znanja za pridelavo vrtnin, zato s svojim ravnanjem pomembno prispevajo k onesnaževanju okolja.	2,64	2,83	16,15	0,0129
S pridelavo zelenjave vrtničarji nimajo bistvenih transportnih stroškov, zato prispevajo k izboljšanju kakovosti zraka.	4,59	4,07	15,44	0,0171
Vrtničarji se s svojimi površinami preveč širijo na javne površine in s tem omejujejo razvoj drugih dejavnosti v prostoru.	2,23	2,66	16,65	0,0106
Pri zalivanju vrtničarji varčujejo z vodo, zato prispevajo k ohranjanju vodnih virov.	3,55	3,14	8,00	0,2381
Ekološko ali biodinamično kmetijstvo je edini pravi način za pridelavo zdrave hrane.	4,45	5,14	57,07	0,0000
Zelenjava, ki jo vrtničarji pridelujejo na svojem vrtu, je bolj zdrava, kot zelenjava, ki se prodaja v trgovini.	5,14	5,38	83,4	0,0000
Vrtničarji s svojimi gredicami in spremljajočimi objekti (utami) kazijo izgled okolja.	3,50	3,55	7,34	0,2909
Med delom na vrtu s pogovori in druženjem krepijo povezanost ljudi v skupnosti.	5,62	4,79	13,73	0,0328
Pri pridelavi zelenjave vrtničarji ne uporabljajo pesticidov in herbicidov, zato prispevajo k ohranjanju okolja.	3,91	3,83	6,24	0,3969
Zelenjava, ki jo vrtničarji pridelujejo na svojem vrtu, je bolj okusna, kot zelenjava, ki se prodaja v trgovini.	5,14	5,48	16,04	0,0135

4.4 PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA

Želeli smo tudi preveriti, s kakšnimi aktivnostmi se vrtničarji ukvarjajo ob prostem času in s kakšnimi nevrtničarji. Pričakovali smo, da vrtničarjem zmanjkuje časa za druge pristoječe dejavnosti in aktivnosti ter da imajo dovolj aktivnosti že na vrtu. Vendar trditve Litta in sod. (2015) nasprotuje našim predvidevanjem, saj naj bi se vrtničarji bolj udeleževali družbenih aktivnostim kot nevrtničarji. Z našo raziskavo smo prišli do naslednjih rezultatov: 88 % vrtničarjev med prostim časom posluša radio ali gleda televizijo, 87 % vrtničarjev si prebere kako knjigo, časopis ali revijo. Prosti čas pa namenijo tudi druženju z ljudmi izven doma (71 %), počivanju, sprostitvi, sončenju in mediaciji (60 %) ter brskanju ali igranju na računalniku (49 %). Pri nevrtničarjih je malce

drugače, saj si 77 % nevrtičkarjev med prostim časom rajši prebere knjigo, časopis ali revijo, 67 % si nameni čas za druženje z ljudmi izven doma, 59 % pa posluša radio ali gleda televizijo. Nevrtičkarji so v primerjavi z vrtničkarji bolj aktivni v športnih ali plesnih dejavnostih (nevrtičkarji 55 %, vrtničkarji 45 %), izletih (nevrtičkarji 49 %, vrtničkarji 39 %) in obiskovanju kina ali kulturnih prireditev (nevrtičkarji 43 %, vrtničkarji 31 %). Čas za prostovoljna in ročna dela (šivanje, pletenje, kvačkanje ipd.) pa si ga nameni več vrtničkarjev kot nevrtičkarjev. Vrtničkarji, ki so v povprečju starejši, si že od mladosti najdejo čas za ročna dela, za mlade prebivalce pa predvidevamo, da jih večina niti ne zna opravljati takih del.

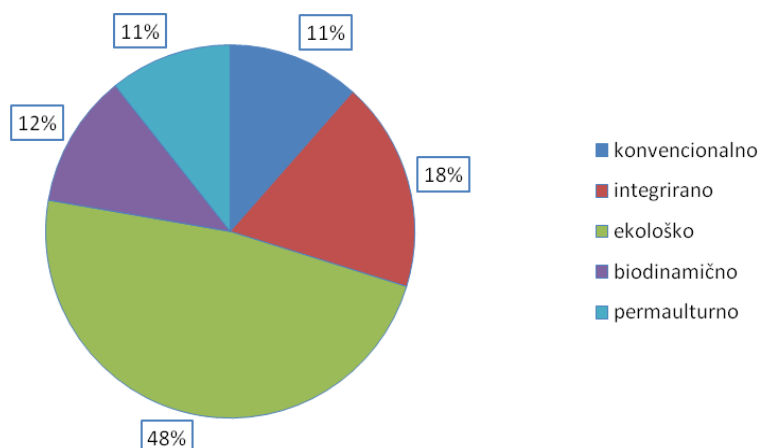

Slika 18: Preživljanje prostega časa pri vrtničkarjih in nevrtičkarjih (* statistično značilne razlike med skupinami anketiranih)

Preverili smo tudi statistično značilne razlike med vrtničkarji in nevrtičkarji. Razlike se kažejo pri poslušanju radia ali gledanju televizije ($H_i^2 = 19,2$; $p = 0,0000$) saj si to privoščijo pomembno večji delež (88 %) vrtničkarjev kot nevrtičkarjev (51 %). Poleg poslušanja radia ali televizije se razlike kažejo tudi pri počitku ($H_i^2 = 6,51$ $p = 0,0107$). Za počitek, sprostitve, sončenje ali mediacijo si zopet vrtničkarji vzamejo več časa (60 %) kot nevrtičkarji (39 %).

4.5 NAČIN PRIDELAVE

Vrtničkarje smo povprašali tudi, katero tehnologijo pridelave uporabljajo pri obdelovanju vrta (slika 19). Največ (48 %) se jih je odločilo za ekološko vrtnarjenje, kar pomeni, da ne uporabljajo mineralnih gnojil in škodljive organizme zatirajo z naravnimi metodami. 18 % vrtničkarjev se poskuša izogibati mineralnim gnojilom in sredstvom za zatiranje škodljivih organizmov oziroma vrtniček obdelujejo integrirano. Čim večji pridelek s čim manjšimi stroški pa si želi dosežati 11 % vrtničkarjev s konvencionalnim načinom obdelovanja. Za biodinamično obdelovanje, kar pomeni, da upoštevajo ekološke principe, letne čase in lunin koledar, se je odločilo 12 % vrtničkarjev. Najmanj (11 %) pa jih upošteva ekološke in biodinamične principe ter naravna sožitja med rastlinskimi in živalskimi vrstami, kar je značilno za permakulturo.

Slika 19: Načini obdelovanja vrta vrtništvarjev

Za ekološko pridelovanje so se najpogostejše (89 %) izrekli vrtništvarji z najnižjo izobrazbo, redkeje (44 %) pa so zanj opredelili vrtništvarji z magisterijem ali doktoratom. Pri osnovnošolsko izobraženih vrtništvarjih se jih 22 % ukvarja z biodinamiko, 11 % pa s permakulturo. Za permakulturo se v največjem deležu (22 %) odločajo vrtništvarji z univerzitetno izobrazbo. Rezultati tudi kažejo, da je ekološki način vrtnarjenja pogostejše zastopan pri vrtništvarjih v starostnem razredu med 31 in 40 let (82 %) ter v razredu med 61 in 70 let (81 %). Za permakulturno obdelovanje se v največjem deležu (29 %) odločajo vrtništvarji v starostnem razredu med 21 in 30 let, za biodinamično pa v starostnem razredu med 71 in 80 let (22 %). Naši rezultati pomembno odstopajo od rezultatov, do katerih so prišli Vrščaja in sod. (2008), in sicer, da je ekološki način vrtnarjenja pogostejše zastopan pri mlajših vrtništvarjih. Delež vrtništvarjev, ki so se v naši raziskavi opredelili za ekološko pridelavo, je bistveno večji tudi od delež ekoloških vrtništvarjev (54 %), ki so ga zabeležili v raziskavi leta 2008 (Vrščaj in sod., cit. po Jamnik in sod., 2009).

Preverili smo tudi, kakšno zelenjavo kupujejo anketiranci. Med vrtništvarji in nevrtništvarji ni statistično značilnih razlik glede nakupa konvencionalnih ali ekoloških pridelkov zelenjave ($Hi^2 = 0,02$; $p = 0,8874$). Konvencionalno pridelano zelenjavo kupuje 58 % vrtništvarjev in 59 % nevrtništvarjev.

5 SKLEPI

V našo raziskavo smo zajeli 126 vrtništov in 51 nevrtništov iz Ljubljane. V obeh vzorcih so prevladovali ženske: 70 % v vzorcu vrtništov in 67 % v vzorcu nevrtništov. Glede na povprečno starost Ljubljancev (42 let) in povprečno starost anketiranih nevrtništov (46,3 leta) lahko ugotovimo, da je vrtništvo dejavnost starejših občanov, s katero se ukvarjajo dokler jim to omogočajo življenjske moči. Povprečna starost vrtništov, ki so bili vključeni v našo raziskavo, je bila 57,9 let. Najmlajši ljubljanski vrtnik je imel v času anketiranja 23 let, najstarejši pa 90 let. Medtem ko je pri nevrtništih najstarejši anketiranec dopolnil 72 let.

Izobrazbena sestava naših vrtništov je boljša od izobrazbene ravni celotnega prebivalstva, kar pomeni, da je vrtništvo pomembna vrednota tudi v življenju marsikaterega izobraženca. Vendar smo med nevrtništje zajeli še večji delež višje izobraženih. Vrščaj in sod. (2008, cit po Jamnik in sod., 2009) pa so v svoji raziskavi ugotovili slabšo izobrazbeno sestavo pri vrtništih kot pri vseh prebivalcih Ljubljane.

Polovica ljubljanskih vrtništov v naši anketi je upokojenih, 38 % pa jih je zaposlenih. Med nevrtništji jih je največ zaposlenih (73 %), upokojenih pa je komaj 22 %. Delež brezposelnih vrtništov (6 %) bistveno ne odstopa od deleža brezposelnih Ljubljancev. Podobne deleže navajajo tudi Jamnik s sod. (2009). Vsi anketiranci so poročali, da imajo predvsem miselno zahtevno delovno mesto, vrtništji pa so v primerjavi z nevrtništji bolj podvrženi stresu.

Večina anketirancev živi v stanovanjskih blokih: 69 % nevrtništov in 38 % vrtništov. Potrebo po stiku z naravo čutijo tako tisti iz večstanovanjskih blokov kot tudi tisti, ki prebivajo v enodružinskih hišah. V naši raziskavi je bilo bistveno več vrtništov, stanujočih v enodružinski hiši kot v raziskavi Vrščaj in sod. (2008, cit po Jamnik in sod., 2009) (35 % in 9 %). V našo raziskavo je bilo vključenih 40 % oseb, ki svojo zelenjavo pridelujejo na vrtniku ob stanovanjski hiši. Na zasebnih površinah stran od doma prideluje svojo zelenjavo 26 % anketirancev, na javnih površinah stran od doma 28 %, na površini drugih lastnikov stran od doma pa 5 %. Glede na velik odstotek vrtništov, ki vrtnarijo ob stanovanjski hiši, se jih na vrtnik odpravi kar 65 % peš. Jamnik in sod. (2009) navajajo, da se z avtomobili in mestnimi prevozi odpravljajo predvsem tisti na bolj oddaljene vrtnike.

Dobri tretjini vrtništarskih gospodinjstev iz naše ankete, ki ima neto dohodek pod 1000 evri, je vrtništvo zagotovo pomembna ekonomska dejavnost. V obeh vzorcih vrtništov in nevrtništov jih največ (49 %) nameni 200 – 399 evrov na mesec za vso hrano. Med vrtništji in nevrtništji prevladujejo dvočlanska gospodinjstva.

Za vrtnarstvo velja, da se prenaša iz roda v rod, zato je opustitev vrtničke redke (Jamnik in sod., 2009). V našem primeru je bilo anketiranih 43 % nevrtničarjev, ki so vrt že imeli, vendar so ga opustili predvsem zaradi preobremenjenosti z delom v službi, selitve na drugi kraj ali sanacije, odprave vrtničke. Med razlogi niso navajali osebnih težav, npr. bolezni, kar kot najpogostejši razlog opustitve navajajo Jamnik in sod. (2009). Med vprašanimi nevrtničkarji je bilo 30 takih, ki si želi imeti vrt, 21 pa te želje nima.

Vprašani vrtničkarji se v povprečju ukvarjajo s pridelavo lastne zelenjave 16,7 let. Podoben rezultat navajajo tudi Jamnik in sod. (2009) iz raziskave leta 2006. Vrtničkarji za delo na vrtu v času vegetacijske sezone porabi največ 10 ur ali več na teden. Povprečna obdelovalna površina meri 1,38 ar. Povprečna velikost vrtničke je v povprečju skoraj trikrat večja od optimalne velikosti (50 m²) na družino, ki jo navajajo Simoneti s sod. (1997, cit. Jamnik in sod., 2009). Vrtničarji in sod. (2008, cit po Jamnik in sod., 2009) pa kot povprečno površino vrtničke v Ljubljani navajajo 2,05 arov.

Od ideje pridelovanja lastne zelenjave do uživanja pa so potrebni tudi finančni vložki za nabavo semen, sadik, gnojil, sredstev za zatiranje bolezni in škodljivcev. Čeprav sta Vadnal in Alič (2008) ugotovili, da so finančni vložki majhni, pridelek opraviči stroške materialnih nakupov za gojenje v celoti samo 43 % vrtničkarjem.

Preverili smo tudi organiziranost pri samem delu, kjer smo ugotovili, da 92 % vrtničkarjev vrtnari na podlagi lastnega opazovanja. Poleg tega pa si manj pogosto nabirajo znanje tudi z revijami ali priročniki (76 %), radijskimi in TV oddajami (64 %), internetom (9%).

Kot ugotavlja Urbas (2014), je lahko vsak vrtničkar ponosen na svoje pridelke. Največ vrtničkarjev si pokrije s pridelki z vrta 40 % ali 50 % potreb svojega gospodinjstva po zelenjavi. Presežke pridelane zelenjave največ vrtničkarjev podari, nekateri si presežke izmenjuje, nekaj pa je takih, ki zelenjavo pridelajo samo za lastne potrebe. Zelenjavo pa prodajajo predvsem starejši vrtničkarji (vsi vrtničkarji stari med 81 in 90 let presežke tudi prodajo), tudi če to ni v skladu z definicijo urbanega vrtnarstva. Razlog je v tem, da se je v času njihovega otroštva (do konca druge svetovne vojne) zelenjava pridelovala za lastno oskrbo ter prodajo. Pomen vrtnarstva za oddih in rekreacijo pa je nastopil kasneje.

Iz analize motivov in učinkov vrtnarstva je razvidno, da so prednosti vrtnarjenja predvsem v pridelavi lastne zdrave, varne in okusne zelenjave. Vrtnarjenje pa vključuje tudi rekreacijo, sproščanje in druženje. Večina anketirancev meni, da vrtnarstvo ni dejavnost, namenjena pridelavi zelenjave za trg in varčevanje denarja. Bolj se s tema dvema motivoma strinjajo nevrtničkarji kot vrtničkarji, a je ta ocena pri obeh skupinah nizka. Iz tega je moč sklepati, da ima vrtnarstvo v Ljubljani v veliki meri ljubiteljski značaj. Pridobljene ugotovitve podpirajo tezo Smith in Jehlička, (2013), da je prednost vrtnarstva

v post-socialističnih družbah predvsem v pridelavi lokalno pridelane zdrave in sveže hrane ter v izmenjavi lastne hrane.

Pri motivih vrtništva smo preverili tudi, če prihaja do statistično značilnih razlik med vrtniškimi in nevrtniškimi. Statistične razlike se ne kažejo pri bolj zdravi hrani, kot je v trgovini in pri dobri priložnosti za druženje z drugimi ljudmi. Zanimalo pa nas je tudi, kako je med vrtniškimi, ki so v preteklosti že imeli vrtništvo in nevrtniškimi, ki vrtništvo še niso imeli. Mejno statistična razlika se kaže samo pri motivu, da se z vrtnarjenjem pridobiva nove spretnosti.

V raziskavi Vrščaj in sod. (2008, cit. po Jamnik in sod., 2009) ugotavljajo, da je pri vrtništvu najpomembnejša rekreacija in sprostitve (29 %), možnost pridelave zdrave hrane pa je poudarila le petina takratnih anketirancev. Z našimi anketami smo ugotovili, da so anketiranci največjo pomembnost namenili zdravi in varni hrani (94 %). Možnost sprostitve je izpostavilo 91 % vrtništva in nevrtništva, možnost rekreacije pa 81 %. Pri tem moramo upoštevati različno opredeljene stopnje pomembnosti različnih vnaprej predvidenih motivov. V naši anketi so po petstopenjski lestvici ocenjevali 10 različnih motivov, v anketi Vrščaj in sod. (2008, cit. po Jamnik in sod., 2009) pa so 9 različnih motivov ocenjevali po tristopenjski lestvici.

Iz analize učinkov smo ugotovili, da se tako vrtniškimi (68 %) kot nevrtniškimi (37 %) najbolj strinjajo (ocena 7 pri sedem stopenjski različici Likertove lestvice) s trditvijo, da se lahko na vrtu pridelajo bolj okusna zelenjava, kot je na trgovskih policah. Nevrtniškimi so namenili veliko pozornost tudi ekološkemu in biodinamičnemu načinu pridelovanja (25 %) kot edini pravi način za pridelavo zdrave hrane ter bolj zdravi hrani (20 %), kot jo lahko kupijo v trgovini. Tudi 63 % vrtništva se zelo strinja, da je hrana na domačem vrtu bolj zdrava kot na trgovskih policah. Polovica vprašanih vrtništva pa se zelo strinja tudi s pomenom družbenega učinka. Med delom na vrtu si vrtniškimi s pogovori in druženjem (46 %) ter menjavo sadik ali viškov pridelkov (51 %) ustvarijo boljše medosebne odnose in se med seboj povezujejo v skupnosti. Nevrtniškimi tem družbenim učinkom namenijo manj pozornosti. Da se s pogovori in druženjem na vrtu krepi povezanost ljudi, se zelo strinja 15 % vrtništva ter 22 % nevrtništva, ki vidijo pomen boljših medosebnih odnosov v medsebojni menjavi sadik ali viškov hrane. Pri oceni učinkov, kako vrtništvo lahko ohranja okolje, pa so nevrtniškimi podali velik pomen ekološkemu načinu kmetovanja. Drugim učinkom ohranjanja okolja, kot je manjši vnos pesticidov in herbicidov (7 %), varčevanje z vodo (4 %) ter manjši transport (11 %), pa niso namenili večje pomembnosti. Najmanjšo pomembnost so nevrtniškimi namenili slabšemu znanju vrtništva (2 %) glede onesnaženosti okolja in estetskemu vidiku vrtništva (5 %). Tudi vrtniškimi niso pokazali, da bi znanju in estetskemu vidiku dajali veliko pozornosti, saj se jih 5% strinja s tem, da nimajo pravega znanja za ohranjanje okolja, 8 % vrtništva pa jih meni, da s svojimi gredicami in spremljajočimi utami kazijo izgled okolja.

Preverili pa smo tudi s kakšnimi dejavnostmi se v prostem času ukvarjajo vrtništvi in s kakšnimi nevrtništvi. 88 % vrtništva med prostim časom poslušajo radio ali gledajo televizijo ter 87 % vrtništva si preberejo knjigo, časopis ali revijo. Pri nevrtništvi je malce drugače, saj si 77 % nevrtništva med prostim časom raje prebere knjigo, časopis ali revijo, 67 % pa si namenijo čas za druženje z ljudmi izven doma. Nevrtništvi so v primerjavi z vrtništvi bolj aktivni v športnih ali plesnih dejavnostih (nevrtništvi 55 %, vrtništvi 45 %), izletih (nevrtništvi 49 %, vrtništvi 39 %) in obiskovanju kina ali kulturnih prireditev (nevrtništvi 43 %, vrtništvi 31 %). Čas za prostovoljna in ročna dela (šivanje, pletenje, kvačkanje ipd.) pa si namenijo več vrtništva kot nevrtništva. Statistično značilne razlike med vrtništvi in nevrtništvi se kažejo pri poslušanju radija ali gledanju televizije ter pri počivanju med prostim časom.

Glede na motive vrtnarjenja si večina vrtništva želi pridelati čim bolj zdravo in varno hrano, zato smo jih povprašali tudi po tehnologijah pridelovanja. Iz rezultatov je razvidno, da se vrtništvi v Ljubljani v največji meri odločajo za ekološki način pridelovanja. Pri nakupu pa se še vedno bolj odločajo za nakup konvencionalnih pridelkov kot ekoloških, pri čemer se ne kažejo statistične razlike med vrtništvi in nevrtništvi. Kot ugotavljata Vadnal in Alič (2008), je prehranska kompetenca med Slovenci nizka. S čimer se strinjamo, saj je obisk trgovin in supermarketov še vedno najbolj pogost način oskrbe z zelenjavo tako pri vrtništvi kot nevrtništvi. Zanimivo je, da smo pri trditvi »Ekološko ali biodinamično kmetijstvo je edini pravi način za pridelavo zdrave hrane.«, ugotovili statistično značilne razlike med skupinama. Ekološko prakso kot bolj pravi način pridelovanja hrane v večji meri sprejemajo vrtništvi (44 %) kot nevrtništvi (25 %).

Vrtništvo predstavlja veliko okoljskih prednosti, kot so manjši vnos fitofarmacevtskih sredstev in anorganskih gnojil, ponovna uporaba organskih odpadkov in odpadne vode, manjši transporti ter tudi druge, kot so ohranjanje stika z naravo, druženje, rekreacija in sprostitve, zato je vrtnarjenje pomembno v urbanem okolju. Vrtništvi na primernih lokacijah, kjer se prideluje na čim bolj naravnih tehnologijah pridelovanja, naj nam bodo v velik ponos.

6 POVZETEK

Vrtništvo postaja vse bolj pomembna dejavnost v mestnem prostoru, saj je ena najkrajših verig oskrbe s hrano. Hkrati pa mestni prebivalci ohranjajo svojevrstno povezanost s podeželjem, ki jih s praksami vnašajo v prostor. Med posameznimi družbenimi skupinami v mestu obstajajo različna mnenja o primernosti namena uporabe mestnega prostora. Glavni namen naloge je bil primerjati pomen vrtništva, kot ga vidijo tisti, ki se z vrtništvom ukvarjajo ter tisti, ki vrtov nimajo.

Za vrtništvo se odločajo predvsem starejši ljudje, med katerimi prevladujejo ženske. Posledica je daljša življenjska doba žensk, ki se z vrtništvom ukvarjajo, dokler jim to dovoljujejo življenjske moči. Potrebo po stiku z naravo pa čutijo tako tisti iz večstanovanjskih blokov kot tisti, ki prebivajo v enodružinskih hišah. Na vrtništvo blizu stanovanjske hiše se večinoma odpravijo peš, na bolj oddaljene vrtništve pa predvsem z avtomobili, redkeje z mestnimi prevozi.

Razlog nevrtnarjenja pri mladih je predvsem velika obremenjenost na delovnih mestih. Za vrtništvo pa velja, da se prenaša iz roda v rod, zato je opustitev vrtništva redka. Tisti, ki pa so vrtništvo opustili, so jih zaradi preselitve na drugi kraj ali sanacij vrtništva, ki so se v mestni občini Ljubljana izvajale v letu 2008 z namenom odpraviti nenadzorovano širjenja in izbiro lokacij brez strokovnega nadzora.

Glavni motivi in učinki vrtništva so pridelati čim bolj zdravo, varno in okusno zelenjavo, zato se je največ vrtništvarjev odločilo pridelovati zelenjavo po ekoloških načelih. S tem prispevajo k ohranjanju okolja, kateremu pa ne prepisujejo največje pomembnosti. Večjo pomembnost dajejo dobri rekreaciji in sprostitvi. Analiza motivacij podpira tezo o ljubiteljskem značaju vrtništva.

Med vrtništvarji in nevrtništvarji se kažejo statistično pomembne razlike tako pri skoraj vseh motivih kot tudi pri skoraj vseh učinkih. Pri skoraj vseh motivih vrtništvarji v primerjavi z nevrtništvarji dajejo višje ocene posameznim trditvam. Ocene obeh skupin sta si podobni pri trditvah, da je pridelana hrana na domačih vrtništvih bolj zdrava kot tista, ki se kupi v trgovinah ter da je vrtnarjenje dobra priložnost za druženje z drugimi ljudmi. Nevrtništvarji višje kot vrtništvarji ocenjujejo samo pri možnosti pridelovanja zelenjave za prodajo. Obeh skupin pa podobno nizko ocenjujeta širjenje vrtništva na javne površine, znanje, potrebno za pridelavo vrtnin, ter učinke vrtništvarskih gredic in spremljajočih objektov na izgled okolja. Pri drugih trditvah o navedenih učinkih pa so bile ocene vrtništvarjev bistveno višje od ocen nevrtništvarjev.

Vrtništvo predstavlja veliko okoljskih prednosti, ki jim še vedno namenimo premalo pozornosti. Stanje ohranjanja okolja v vrtnarstvu pa se je v modernem času izboljšalo. Z

ohranjanjem stika z naravo, druženjem, rekreacijo in sprostitevjo vrtništvi pomembno vplivajo na urbano okolje. Vrtništvi na primernih lokacijah, kjer se prideluje z naravnimi tehnologijami pridelovanja, naj nam bodo v velik ponos.

7 VIRI

Bavec M. 2001. Ekološko kmetijstvo. Ljubljana, Kmečki glas: 448 str.

Bole D., Breg Valjavec M., Erhartič B., Kladnik D., Polajnar K., Smrekar A. 2009. Presoja primernosti načrtovanih vrtničarskih območij v Ljubljani. Urbani izzivi, 20, 1: 53-67

Bukvič K. 2010. Pomen vrtničarske dejavnosti v Ljubljani za posameznika, okolje in mesto. Urbani izziv, 21, 1: 21-31

Cunder T., Bedrač M. 2015. Model medobčinskega sodelovanja na področju oskrbe z lokalno pridelano hrano v Ljubljanski urbani regiji: analiza trenutnega stanja oskrbe z lokalno pridelano hrano in osnutek modela medobčinskega sodelovanja. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije: 45 str.

Černič Istenič M., Glavan M., Pintar M. 2015. Motivacije in okoljsko obnašanje vrtničarjev – primer Ljubljane. V: Novi izzivi v agronomiji 2015: zbornik simpozija. Ljubljana, Slovensko agronomsko društvo: 301-307

Gazvoda D. 2001. Vloga in pomen zelenega prostora v novejših slovenskih stanovanjskih soseskah. Urbani izziv, 12, 2: 35-42

Jamnik B., Smrekar A., Vrščaj B. 2009. Vrtničkarstvo v Ljubljani. Ljubljana, Založba ZRC: 224 str.

Kocjan Ačko D. 2000. Alternativne oblike kmetovanja. V: Novi izzivi v poljedelstvu 2000: zbornik simpozija. Ljubljana, Slovensko agronomsko društvo: 244-251

Kos D. 2008. Narava v mestu ali mesto v naravi? Urbani izziv, 19, 2: 5-9

Litt J. S., Schmiede S. J., Hale J. W., Buchenau M., Sancar F. 2015. Exploring ecological, emotional and social levers of self-rated health for urban gardeners and non-gardeners: A path analysis. Social Science & Medicine, 144: 1-8

Mass J., Dillen S. M. E., Verheij R. A., Groenewegen P. P. 2009. Social contacts as a possible mechanism behind the relation between green space and health. Health Place, 15: 586-595

Odlok o urejanju in oddaji vrtničkov v zakup. 2009. Ur. l. RS, št. 28/09

Oštrbenk N. 2012. Po dveh letih le novi. *Žurnal* 24 (5. feb. 2012)

<http://www.zurnal24.si/po-dveh-letih-le-novi-clanek-147543> (26. apr. 2016)

Park S., Shoemaker C. A., Haub M. D. 2009. Physical and psychological health conditions of older adults classified as gardeners or nongardeners. *HortScience*, 44, 1: 206-210

Pravilnik o integrirani pridelavi zelenjave. 2010. Ur. l. RS, št. 110/10

Rappe E., Koivunen T., Korpela E. 2008. Group Gardening in Mental Outpatient Care V: Therapeutic Communities, 29, 3: 273-284

Simoneti M. 1997. Mestne zelene površine: med ljubiteljstvom in stroko. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče: 205 str.

Simoneti M. 2014. Urbano vrtništvo. Prostor sodelovanja.

<http://prostorisodelovanja.si/urbano-vrtništvo/> (26. apr. 2016)

Simoneti M. 2015. Urbano vrtnarjenje – vrtništvo. Prostor sodelovanja.

<http://prostorisodelovanja.si/urbano-vrtnarjenje-vrtništvo/> (26. apr. 2016)

Smith J., Jehlička P. 2013. Quiet sustainability: Fertile lessons from Europe's productive gardeners. *Journal of Rural Studies*, 32: 148-157

Snajdr E. 2008. Nature Protests: The end of ecology in Slovakia. Seattle, University of Washington Press: 242 str.

SURS – Statistični urad Republike Slovenije.

<http://www.stat.si> (28. jan. 2016)

Teig E., Amulya J., Bardwell L., Buchenau M., Marshall J. A., Litt J. S. 2009. Collective efficacy in Denver, Colorado: Strengthening neighborhoods and health through community gardens. *Health & Place*, 15, 4: 1115-1122

Tudi v Črnučah konec vrtništva. 2007. 24ur (18. maj 2007)

<http://www.24ur.com/novice/slovenija/tudi-v-crnucah-konec-vrtništva.html>
(26. apr. 2016)

Turinek M., Grobelnik-Mlakar S., Bavec M., Bavec F. 2009. Biodynamic agriculture research progress and priorities. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 24: 146-154

Urbas E. 2015. Pomen vrtništva za stare ljudi. *Socialno delo*, 54, 1: 63-66

Uršič M., Hočevar M. 2007. Protiurbanost kot način življenja. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede: 128 str.

Vadnal K., Alič V. 2008. Mestno kmetijstvo – oblike in izkušnje. *Acta agriculturae Slovenica*, 91, 1: 191-212

Veen E. J., Derkzen P., Wiskerke J. S. C. 2012. Motivations, reflexivity and food provisioning in alternative food networks: case studies in two medium-sized towns in the netherlands. *International Journal of Sociology of Agriculture and Food*, 19, 3: 365-382

Vrtničkarji ven, tretjič. 2008. *Žurnal 24* (14. jan. 2008)
<http://www.zurnal24.si/vrtickarji-ven-tretjic-clanek-15440> (26. apr. 2016)

Zelena Ljubljana. 2016. Vrtničkarstvo v Ljubljani. Spodbujamo lokalno samooskrbo s hrano.
<http://www.zelenaljubljana.si/zelena-dejstva/vrtickarstvo-v-ljubljani> (13. apr. 2016)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici prof. dr. Majdi Černič Istenič za pomoč in nasvete pri izdelavi magistrskega dela ter recenzentu prof. dr. Draganu Žnidaršiču za pregled in mnenje o magistrskem delu.

Zahvala gre tudi moji družini in prijateljem, ki so me v času celotnega študija kot tudi pri pisanju magistrskega dela podpirali in spodbujali.

PRILOGA A

ANKETNA VPRAŠANJA ZA VRTIČKARJE

Namen tega vprašalnika je pridobiti vpogled v pojav urbanih vrtnikov, odvisnega od lokalnih naravnih virov ter preučiti socialno-ekonomske koristi urbanega vrtnarstva, ki presegajo okvirje zagotavljanja hrane. Poleg tega je namen tega vprašalnika dobiti vpogled tudi v pozitivne in negativne učinke, ki jih ima urbano vrtnarstvo lahko na mestna območja.

V zvezi s tem bi vam radi zastavili nekaj vprašanj o tem, kje pridelujete svojo hrano. Prostor, kjer pridelujete hrano, bomo pri te opredelili kot vrtno parcelo. Ta je lahko prostor ob vašem domu (npr. vrt ob hiši ali teras) in / ali vaš vrtniček znotraj ali na robu mesta.

A. Opis lokacije, tip vrtnička in vrsta pridelave

V1. Prosim, izberite in označite tip svoje vrtno parcele (možnih je več izbir):

1. Vrtna parcela ob vašem domu
2. Vrtna parcela stran od vašega doma na zasebnih površinah
3. Vrtna parcela stran od vašega doma na javnih površinah
4. Vrtna parcela stran od vašega doma na površini drugih lastnikov (npr. ob železnici, prometnici)
5. Drugo, navedite: _____

V2. Kako dostopate do svoje vrtno parcele znotraj ali na robu mesta?

1. Grem peš
2. Peljem se z javnim prevozom
3. Peljem se s kolesom
4. Peljem se s svojim avtom
5. Drugo: navedite: _____

V3. Kolikšna je površina, ki jo obdelujete na vašem vrtu?

Vpišite v m²: _____

B. Obnašanje vrtničarjev

V4. Kateri izraz najboljše opisuje način, na kakršen pretežno obdelujete svoj vrt?

1. Konvencionalno (želim dosežati čim večji pridelek s čim manjšimi stroški)
2. Integrirano (poskušam se izogibati mineralnim-umetnim gnojilom in sredstvom za varstvo rastlin - zatiranje škodljivcev)
3. Ekološko (uporabljam naravne metode za zatiranje škodljivcev, ne uporabljam mineralnih gnojil in gensko spremenjenih organizmov)
4. Biodinamično (upoštevam ekološke principe, letne čase in lunin koledar)
5. Permakulturno (upoštevam ekološke in biodinamične principe ter naravna sožitja med rastlinskimi in živalskimi vrstami)
6. Drugo, navedite: _____

V5. Koliko ur na teden v času vegetacijske sezone porabite za delo na vrtu?

1. 0-2 ur
2. 2-4 ur
3. 4-6 ur
4. 10 ur ali več

V6. Ali vrt obdelujete sami ali vam pri tem kdo pomaga?

1. Ne, vrt obdelujem sam/sama
2. Da, pri delu na vrtu mi pomagajo člani gospodinjstva
3. Da, pri delu na vrtu mi pomagajo drugi sorodniki
4. Da, pri delu na vrtu mi pomagajo prijatelji
5. Da, najeta sila
6. Drugo, navedite: _____

V7. Ali se na vašem vrtu soočate s kakšnimi težavami in kako jih rešujete?

	Da	Ne
a) S plevelom	1	2
če, da navedite rešitev: _____		
b) S škodljivci	1	2
če, da navedite rešitev: _____		
c) Z divjadjo	1	2
če, da navedite rešitev: _____		
d) Z boleznimi na vrtninah	1	2
če, da navedite rešitev: _____		
e) Slabimi odnosi z drugimi vrtništvi	1	2
če, da navedite rešitev: _____		
f) S krajo pridelka	1	2
če, da navedite rešitev: _____		
g) S pomanjkanjem vode za zalivanje	1	2
če, da navedite rešitev: _____		
h) Neurejenost okolice vrtništva	1	2
če, da navedite rešitev: _____		
i) Drugo, navedite: _____	1	2
če, da navedite rešitev: _____		

C. Obstoječe spretnosti in znanje vrtništva ter viri njegovega pridobivanja

V8. Kje pridobivate znanja za urejanje vrtništva in vzgojo rastlin?

	Da	Ne
a) Lastno opazovanje	1	2
b) Šola, fakulteta	1	2
c) Družinski člani, sorodniki	1	2
d) Prijatelji, sosedi	1	2
e) Drugi vrtništvi	1	2
f) Tečaji	1	2
g) Revije, priročniki	1	2
h) Radijske in TV oddaje	1	2
i) Drugo, navedite: _____	1	2

D. Motivacije za delo na vrtu

V9. Kako dolgo že imate oz. delate na svojem vrtniku/vrtnikih?

Navedite (v letih): _____

V10. Kdo vas je navdušil oz. kje ste dobili navdih za svojo pridelavo hrane?

1. Lastni vzgibi, veselje do dela v naravi
2. Družinska tradicija, starši
3. Prijatelji, znanci
4. Javno obvestilo oz. informacija o možnosti imeti vrtnik
5. Drugo, navedite: _____

V11. Zakaj sploh se ukvarjate z vrtništvom? Kateri so razlogi, da ste se odločili za vrtništvo in da pri tem tudi vztrajate? Prosim, da vsakemu razlogu pripišete pomembnost z izborom posamezne vrednosti na lestvici od 1 (zelo nepomemben) do 5 (zelo pomemben).

	Zelo ne pomemben	Ne pomemben	Niti pomemben niti nepomemben	Po- memben	Zelo pomem- ben
a) Vrtnarim, da privarčujem kaj denarja	1	2	3	4	5
b) Mislim, da je zelenjava, ki jo pridelam na svojem vrtu, bolj varna kot tista, ki jo kupim v trgovini	1	2	3	4	5
c) Mislim, da je zelenjava, ki jo pridelam na svojem vrtu, bolj zdrava kot tista, ki jo kupim v trgovini	1	2	3	4	5
d) Delo na vrtu je dobra rekreacija	1	2	3	4	5
e) Delo na vrtu me sprošča	1	2	3	4	5
f) Z delom na vrtu prispevam k ohranjanju neposrednega okolja	1	2	3	4	5

g) Delo na vrtu je dobra priložnost za druženje z drugimi ljudmi	1	2	3	4	5
h) Vrtnarim za prodajo	1	2	3	4	5
i) S tem ko vrtnarim, zmanjšujem svoj vpliv na okolje	1	2	3	4	5
j) Z vrtnarjenjem pridobivam nove spretnosti	1	2	3	4	5
k) Drugo, navedite:_____	1	2	3	4	5

E. Prispevek dela na vrtu k preskrbi in družinskemu proračunu

V12. Prosim ocenite, kolikšen delež potreb vašega gospodinjstva po zelenjavi pokrijete s pridelki iz vašega vrta?

1. 10%	2. 20%	3. 30%	4. 40%	5. 50%
6. 60%	7. 70%	8. 80%	9. 90%	10. 100%

V13. Ali vam pridelek opraviči stroške nakupa semen, sadik, gnojil, sredstev za zatiranje bolezni in škodljivcev (FFS)?

1. Da, v celoti
2. Le deloma
3. Sploh ne

V14. Koliko znašajo stroški nakupa semen, sadik, gnojil, FFS na leto?

Navedite (v evrih): _____

V15. Ali pridelujete samo za lastne potrebe in potrebe članov svojega gospodinjstva ali pa s pridelki z vašega vrta/vrtov oskrbujete tudi druge ljudi oz. presežke prodate?

	Da	Ne
a. Samo za lastne potrebe	1	2
b. Presežke izmenjujem	1	2
c. Presežke podarim	1	2
d. Presežke prodam	1	2

j) Pri pridelavi zelenjave vrtničkarji ne uporabljajo pesticidov in herbicidov, zato prispevajo k ohranjanju okolja.

Zelo se ne strinjam 1 2 3 4 5 6 7 Zelo se strinjam

	Da	Ne
1. pri sorodnikih, ki pridelujejo hrano	1	2
2. pri lokalnih pridelovalcih, na kmetiji	1	2
3. na tržnici	1	2
4. v trgovinah in supermarketih	1	2
5. drugo, navedite: _____	1	2

V21. Kakšne pridelke večinoma kupujete?

a) Ali večinoma kupujete ekološke pridelke? Da Ne
1 2

b) Ali večinoma kupujete konvencionalne pridelke? Da Ne
1 2

V22. Kaj počnete v svojem prostem času in kako pogosto (minute/teden)?

1. Poslušanje radija, gledanje TV

Minut/teden: _____

2. Brskanje, igranje na računalniku

Minut/teden: _____

3. Branje knjig, časopisov, revij

Minut/teden: _____

4. Počivanje (sprostitev, meditacija, sončenje,...)

Minut/teden: _____

5. Izleti (obiskovanje domačih in tujih mest)

Minut/teden: _____

6. Športne, plesne dejavnosti

Minut/teden: _____

7. Ročna dela (šivanje, pletenje, kvačkanje,...)

Minut/teden: _____

8. Hobiji in konjički

Minut/teden: _____

9. Prostovoljno delo

Minut/teden: _____

10. Obiskovanje kina in kulturnih prireditev

Minut/teden: _____

11. Druženje z ljudmi izven doma

Minut/teden: _____

12. Drugo, navedite: _____

Minut/teden: _____

V23. Spol:

1. Moški

2. Ženska

V24. Koliko ste stari?

Navedite število dopolnjenih let: _____

V25. Kaj velja za vas?

1. Sem rojen Ljubljčan

2. V Ljubljano sem se preselil iz drugega kraja v Sloveniji

3. V Ljubljano sem se preselil iz druge države

V26. Katero stopnjo izobrazbe ste dosegli?

1. Osnovna šola
2. Poklicna šola
3. Srednja šola
4. Visoka šola ali fakulteta, 2-3 letni program (višja izobrazba)
5. Visoka šola ali fakulteta, 4-5 letni program (univerzitetna izobrazba)
6. Magisterij ali doktorat znanosti

V27. Kakšen je vaš delovni status?

1. Zaposlen/samozaposlen za polni delovni čas
2. Zaposlen/samozaposlen za polovični delovni čas
3. Nezaposlen → preskok na V29
4. Upokojenec → preskok na V29
5. Dijak, študent → preskok na V29
6. Dolgotrajno bolj oz. nezmožen → preskok na V29
7. Opravlja neplačano oz. prostovoljno delo → preskok na V29
8. Skrbi za dom → preskok na V29
9. Drugo, navedite → preskok na V29

V29. V kakšni meri za vas veljajo naslednje trditve? Prosim, da vsakemu razlogu pripišete pomembnost z izborom posamezne vrednosti na lestvici od 1 (zelo nepomemben) do 5 (zelo pomemben).

1. Moje delovno mesto je fizično naporno	1	2	3	4	5
2. Moje delovno mesto je miselno zahtevno	1	2	3	4	5
3. Moje delovno mesto je stresno	1	2	3	4	5
4. Moje delovno mesto je negotovo, nezanesljivo	1	2	3	4	5

V29. Vrsta vašega doma:

1. Enodružinska hiša
2. Večstanovanjska hiša
3. Več stanovanjski blok
4. Drugo, navedite: _____

V30. Bi želeli k povedanemu še kaj dodati?

PRILOGA B

ANKETNA VPRAŠANJA ZA NEVRTIČKARJE

Namen tega vprašalnika je pridobiti vpogled v pojav urbanih vrtnikov z vidika prebivalcev mestnih območij, ki se z vrtnarstvom ne ukvarjajo. Z vprašanji, ki v nadaljevanju sledijo, želimo dobiti vpogled v pozitivne in negativne učinke, ki jih ima urbano vrtnarstvo lahko na mestna območja. Vaši odgovori so pri tem zelo dragoceni.

A. Morebitne izkušnje z vrtnikom

V1. Ali ste že imeli kdaj vrtnik?

1. da
2. ne

→ Preskok V5

V2. Koliko časa ste imeli vrtnik?

Navedite (v letih): _____

V3. Kakšen tip vrtnika ste imeli?

1. Vrt ob enodružinski hiši
2. Vrt ob večstanovanjski hiši
3. Vrt na javni površini
4. Vrt na površinah zasebnih lastnikov
5. Vrt na površini drugih lastnikov (npr. ob železnici, prometnici)
6. Drugo, navedite: _____

V4. Zakaj ste vrtnik opustili?

1. Družinske obveznosti (skrb za majhne otroke, ostarele starše)
2. Službene obveznosti (dolga delovna doba)
3. Zasedenost z drugimi prostovoljnimi dejavnostmi
4. Vrtnik je bil ukinjen, porušen
5. Slabo zdravje
6. Drugo, navedite: _____

B. Želja, motivacija imeti vrtnik

V5. Ali razmišljate, da bi (spet) imeli svoj vrtnik?

1. Da
2. Ne

→ Preskok na V8

V6. Zakaj bi si želeli imeti vrtnik? Prosim, da vsakemu razlogu, da bi imeli vrtnik, pripišete pomembnost z izborom posamezne vrednosti na lestvici od 1 (zelo nepomemben) do 5 (zelo pomemben).

Zelo	Ne	Niti	Po-	Zelo
ne	pomemben	pomemben	memben	pomem -
pomemben		niti		ben
		nepomemben		

a) Vrtnaril bi, da bi

privarčeval					
kaj denarja	1	2	3	4	5
b) Mislim, da je					
zelenjava, ki					
bi jo pridelal na					
svojem vrtu, bolj					
varna kot tista, ki					
jo kupim v trgovini	1	2	3	4	5
c) Mislim, da je					
zelenjava, ki bi jo					
pridelal na svojem					
vrtu, bolj zdrava kot					
tista, ki jo kupim					
v trgovini	1	2	3	4	5
d) Delo na vrtu bi bila					
dobra rekreacija	1	2	3	4	5
e) Delo na vrtu bi me					
sproščalo	1	2	3	4	5
f) Z delom na vrtu					
bi prispeval k					
ohranjanju					
neposrednega					
okolja	1	2	3	4	5
g) Delo na vrtu bi bila					
dobra priložnost					
za druženje z					
drugimi ljudmi	1	2	3	4	5
h) Vrtnaril bi za					
prodajo	1	2	3	4	5
i) S tem ko bi vrtnaril,					
bi zmanjšal svoj					
vpliv na okolje	1	2	3	4	5
j) Z vrtnarjenjem bi					
pridobival nove					
spretnosti	1	2	3	4	5
k) Drugo,	1	2	3	4	5
navedite: _____					

V7. Zakaj svoje želje še niste uspeli uresničiti?

1. Družinske obveznosti (skrb za majhne otroke, ostarele starše)	→ Preskok na V9
2. Ni razpoložljivih površin	→ Preskok na V9
3. Nimam znanja	→ Preskok na V9
4. Službene obveznosti (dolga delovnika)	→ Preskok na V9
5. Zasedenost z drugimi prostovoljnimi dejavnostmi	→ Preskok na V9
6. Slabo zdravje	→ Preskok na V9

7. Drugo, navedi: _____

→ Preskok na V9

V8. Zakaj si ne želite imeti vrtnarstva?

1. Družinske obveznosti (skrb za majhen otroke, ostarele starše)
2. Ni razpoložljivih površin
3. Nimam znanja
4. Službene obveznosti (dolga delovna)
5. Zasedenost z drugimi prostovoljnimi dejavnostmi
6. Slabo zdravje
7. Delo na vrtu me ne zanima, me ne veseli
8. Drugo, navedi: _____

C. Odnos do vrtnarstva

V9. V svetu in pri nas se vse več ljudi ukvarja z vrtnarstvom. Zakaj se po vašem mnenju povečuje interes ljudi za delo na vrtu? Prosim, da vsakemu razlogu za povečevanje interesa ljudi za vrtnarstvo pripišete pomembnost z izborom posamezne vrednosti na lestvici od 1 (zelo nepomemben) do 5 (zelo pomemben).

	Zelo ne pomemben	Ne pomemben	Niti pomemben niti nepomemben	Po- memben	Zelo pomem- ben
1. Vrtnarim, da privarčujem kaj denarja	1	2	3	4	5
2. Mislim, da je zelenjava, ki jo pridelam na svojem vrtu, bolj varna kot tista, ki jo kupim v trgovini	1	2	3	4	5
3. Mislim, da je zelenjava, ki jo pridelam na svojem vrtu, bolj zdrava kot tista, ki jo kupim v trgovini	1	2	3	4	5
4. Delo na vrtu je dobra rekreacija	1	2	3	4	5
5. Delo na vrtu me sprošča	1	2	3	4	5
6. Z delom na vrtu prispevam k ohranjanju neposrednega okolja	1	2	3	4	5
7. Delo na vrtu je dobra priložnost za druženje z					

Zelo se ne strinjam Zelo se strinjam

1 2 3 4 5 6 7

h) Vrtništvi s svojimi gredicami in spremljajočimi objekti (utami) kazijo izgled okolja.

Zelo se ne strinjam

1 2 3 4 5 6 7

Zelo se strinjam

i) Med delom na vrtu s pogovori in druženjem vrtništvi krepijo povezanost ljudi v skupnosti.

Zelo se ne strinjam

1 2 3 4 5 6 7

Zelo se strinjam

j) Pri pridelavi zelenjave vrtništvi ne uporabljajo pesticidov in herbicidov, zato prispevajo k ohranjanju okolja.

Zelo se ne strinjam

1 2 3 4 5 6 7

Zelo se strinjam

k) Zelenjava, ki jo vrtništvi pridelujejo na svojem vrtu, je bolj okusna, kot zelenjava, ki se prodaja v trgovini.

Zelo se ne strinjam

1 2 3 4 5 6 7

Zelo se strinjam

D. Življenjski stil in socio-ekonomske značilnosti anketirancev

V11. Koliko članov šteje vaše gospodinjstvo?

Vpišite število odraslih oseb: _____

Vpišite število otrok: _____

V12. Prosim ocenite, kolikšen znesek svojega gospodinjanskega proračuna na mesec namenite za vso hrano?

1. Manj kot 199 evrov
2. 200 – 399 evrov
3. 400 – 599 evrov
4. 600 – 799 evrov
5. 800 – 999 evrov
6. 1000 evrov in več

V13. Ali lahko ocenite s pomočjo lestvice dohodkovnih razredov, koliko približno znaša skupni mesečni neto dohodek vašega gospodinjstva?

1. 499 evrov ali manj
2. 500 – 999 evrov
3. 1000 – 1499 evrov
4. 1500 – 1999 evrov
5. 2000 – 2499 evrov
6. 2500 – 2999 evrov
7. 3000 – 4999 evrov
8. 5000 evrov ali več

V14. Kje se oskrbujejo s živili?

	Da	Ne
1. pri sorodnikih, ki pridelujejo hrano	1	2
2. pri lokalnih pridelovalcih, na kmetiji	1	2
3. na tržnici	1	2
4. v trgovinah in supermarketih	1	2
5. drugo, navedite: _____	1	2

V15. Kakšne pridelke večinoma kupujete?

a) Večinoma kupujem ekološke pridelke? Da Ne
1 2

b) Večinoma kupujem konvencionalne pridelke? Da Ne
1 2

V16. Kaj počnete v svojem prostem času in kako pogosto (minute/teden)?

1. Poslušanje radija, gledanje TV
Minut/teden: _____
2. Brskanje, igranje na računalniku
Minut/teden: _____
3. Branje knjig, časopisov, revij
Minut/teden: _____
4. Počivanje (sprostitev, meditacija, sončenje,...)
Minut/teden: _____
5. Izleti, pohodništvo, sprehodi
Minut/teden: _____
6. Športne, plesne dejavnosti
Minut/teden: _____
7. Ročna dela
Minut/teden: _____
8. Hobiji in konjički
Minut/teden: _____
9. Prostovoljno delo
Minut/teden: _____
10. Obiskovanje kina in kulturnih prireditev
Minut/teden: _____
11. Druženje z ljudmi izven doma
Minut/teden: _____
12. Drugo, navedi: _____
Minut/teden: _____

V17. Spol:

1. Moški
2. Ženska

V18. Koliko ste stari?

Navedite število dopolnjenih let: _____

V19. Katero stopnjo izobrazbe ste dosegli?

1. Osnovna šola
2. Poklicna šola
3. Srednja šola
4. Visoka šola ali fakulteta, 2-3 letni program (višja izobrazba)
5. Visoka šola ali fakulteta, 4-5 letni program (univerzitetna izobrazba)
6. Magisterij ali doktorat znanosti

V20. Kakšen je vaš delovni status?

1. Zaposlen/samozaposlen za polni delovni čas	
2. Zaposlen/samozaposlen za polovični delovni čas	
3. Nezaposlen	→ preskok na V22
4. Upokojenec	→ preskok na V22
5. Dijak, študent	→ preskok na V22
6. Dolgotrajno bolj oz. nezmožen	→ preskok na V22
7. Opravlja neplačano oz. prostovoljno delo	→ preskok na V22
8. Skrbi za dom	→ preskok na V22
9. Drugo, navedite	→ preskok na V22

V21. V kakšni meri za vas veljajo naslednje trditve? Prosim, da vsakemu razlogu pripišete pomembnost z izborom posamezne vrednosti na lestvici od 1 (zelo nepomemben) do 5 (zelo pomemben).

1. Moje delovno mesto je fizično naporno	1	2	3	4	5
2. Moje delovno mesto je miselno zahtevno	1	2	3	4	5
3. Moje delovno mesto je stresno	1	2	3	4	5
4. Moje delovno mesto je negotovo, nezanesljivo	1	2	3	4	5

V22. Vrsta vašega doma:

1. Enodružinska hiša
2. Večstanovanjska hiša
3. Več stanovanjski blok
4. Drugo, navedite: _____

V23. Bi želeli k povedanemu še kaj dodati?
